



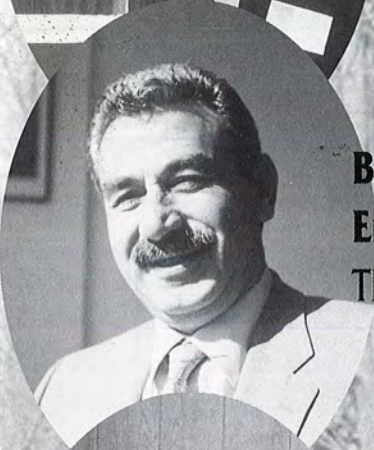
emek araştırmaları ve ekonomi dergisi

# OKNOS

ISSN 1302-2989



**Ziya YILMAZ**  
Emek Platformu  
Birleşik Metal-İş Sendikası



**Bayram EREN**  
Emekçiler ve Siyaset  
TES-İş Sendikası



**İhsan ALTUN**  
Birlik ve Dayanışma  
Türk Harb-İş



**Osman Nuri BAL**  
İLO Üzerine  
Öz Çelik-İş Sendikası

**Dilek KURT**

**Yıldırım KOÇ**

**Serkan DEMİREL**

**Bülent KÜPELİ**

**Yılmaz ALTINÖZ**

**Koray DEĞİRMENCİ**

**Yahya ABDİOĞLU**

**Özcan KARABULUT**

2001:cilt.3,sayı.4

Temmuz  
Ağustos  
2001

TBMM KÜTÜPHANESİ

10 ARALIK 2001



**İKNOS**

Ücret ve Sendikal Araştırmalar Dergisi

ISSN: 1302-2989

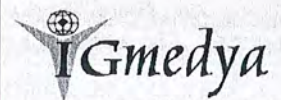
2001 : c.3, no.4 (12)

**İGMEDYA YAYINCILIK**

Adına Sahibi

**İbrahim GÜLER**

**Sorumlu Yayın Yönetmeni**



yayincılık reklam araştırma

Dizgi  
N. BEDRELİ

**İGMEDYA**

Büyükdere Cad. 15/5  
Küçükesat / ANKARA

TEL & FAKS  
0-312 - 433 79 08

E-POSTA  
bguler@isbank.net.tr

Hesap No.  
T.C Ziraat Bankası  
Kolej Şubesi 841-141366

İki ayda bir yayınlanır.  
Abonelik ve reklam koşulları için  
İgmedya Yayıncılık adresine  
başvurabilirsiniz.

- |    |                                                                                                            |
|----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2  | <b>Emek Platformu Devam Etmeli mi ?</b><br><b>Ziya YILMAZ</b><br><b>BİRLEŞİK METAL - İŞ</b>                |
| 5  | <b>Emekçiler Siyasete Ağırlığını Koymalıdır</b><br><b>Bayram EREN</b><br><b>TES – İŞ SENDİKASI</b>         |
| 8  | <b>Millet Egemenliği İçin Birlik ve Dayanışma</b><br><b>İhsan ALTUN</b><br><b>TÜRK HARB _ İŞ SENDİKASI</b> |
| 11 | <b>Bizim İçin ILO Neden Önemlidir ?</b><br><b>Osman Nuri BAL</b><br><b>ÖZ ÇELİK – İŞ SENDİKASI</b>         |
| 13 | <b>Reel Uçuruma Doğru</b><br><b>Dilek KURT</b><br><b>M E S S</b>                                           |
| 16 | <b>Uluslar arası Sendikal Örgütler ve Dayanışma</b><br><b>Yıldırım KOÇ</b><br><b>TÜRK – İŞ</b>             |
| 24 | <b>Yeni İş Güvencesi Yasa Tasarısı</b><br><b>Serkan DEMİREL</b><br><b>YOL – İŞ SENDİKASI</b>               |
| 28 | <b>Borçlanma Politikasında Yolun Sonu (1)</b><br><b>Bülent KÜPELİ</b><br><b>GENEL MADEN – İŞ SENDİKASI</b> |
| 36 | <b>Toplu İş Sözleşmelerinde Sendikaların Rolü</b><br><b>Yılmaz ALTUNÖZ</b><br><b>İktisatçı</b>             |
| 39 | <b>Küreselleşme mi Kapitalizm mi ?</b><br><b>Koray DEĞİRMENÇİ</b><br><b>TÜRK – İŞ</b>                      |
| 46 | <b>Bir Kitap Tanıtımı</b><br><b>“Türk Sendikacılığında Güven Bunalımı”</b><br><b>Yahya ABDİOĞLU</b>        |
| 48 | <b>Sendikadan bir yazar</b><br><b>“ÖZCAN KARABULUT”</b>                                                    |



## Emek Platformu Devam Etmeli mi ? Nasıl ?

**Ziya YILMAZ**

Genel Başkan

**BİRLEŞİK METAL – İŞ SENDİKASI**

Emek Platformu, Türkiye işçi sınıfı ve tüm emekçi kitlelerin yaşam ve çalışma koşullarının daha da kötüleştiği bir dönemde, sorumluluk duygusu içinde bulunan demokratik kitle örgütleri ve çok sayıda meslek kuruluşunun katılımı ile oluşturulmuştur.

Emek Platformu; emekçi kitlelerin hak ve çıkarlarının sözcülüğü ve önderliğini yapmak üzere "demokratik" bir zemin üzerinde kuruldu.

Emek Platformu, bileşimi ve ortaya sürdüğü görüşleri ile, ülkenin genel çıkarlarını da savunan bir örgütlenme biçimi olduğunu göstermiştir.

Bugün Emek Platformunun devam edip, etmemesi yönündeki bir tartışmaya taraf olmak veya görüş bildirmek için objektif olarak kimi gelişmeleri, olguları ve Emek Platformunun kendi faaliyetlerini gözden geçirmek gerekir.

### OBJEKTİF GELİŞMELER:

Emek Platformunun kuruluş ve hedefleri açısından, aradan geçen süreç irdelendiğinde karşımıza şu tablo çıkıyor:

Dünyadaki genel ekonomik ve siyasal süreçler de dikkate alınarak Ülkemizin ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmelerin emekçiler için getirdiği ve götürdükleri dikkate alındığında Emek Platformunun, ülkemiz ve emekçiler açısından, GEREKLİ, ÖNEMLİ ve ZORUNLU bir örgütlenme olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuncusu Şubat 2001'de patlayan ekonomik krizi izleyen 6-7 aylık dönemde, emekçi kitleler reel olarak yarı yarıya yoksullaşmış ancak bu süreç durmuş değildir.

Gelir dağılımı ve bölüşüm adaletsizliği her geçen dakika emekçiler aleyhine bozulmaya devam etmektedir.

Sadece son kriz gerekçesi ile işten atılanların sayısının en iyimser rakamlarla 1 milyon

kişiyi geçmiş, kayıt dışı istihdamın da dikkate alınması ile bu sayının iki milyonu, işten atılmalardan etkilenen yurttaş sayısının da 7-8 milyon kişiden az olmadığı tahmin edilebilir. İş bulma umudunun "sıfır" olduğu ülkemizde, işsizlik günün ve yakın geleceğin en önemli sorunu olmayı sürdürmektedir.

Döviz kurlarındaki fahiş yükselmenin ticaret ve sanayi kesiminde de büyük hasarlar meydana getirmiş olduğunu, kapanan işyerleri sayılarından, indirilen kepenkler ve özellikle bankaların icra takip dosyalarının kabaran sayılarından izleyebilmek mümkündür.

Dağılan aileler ve yarına güvensizlik duygusu içinde psikolojik tedaviye başlayan insanların sayılarında da patlamalar yaşanmaktadır.

Toplumda genel olarak, kurumlara ve toplumsal değerlere karşı büyük bir yabancılaşma yaşanırken, toplumun moral değerleri hızla çürümektedir.

Toplumsal yapının bozulduğunu gösteren istatistiklerin yayımlanması yasaklanıyor.

Ulusal onurumuz, birkaç milyar dolar borç bulma adına, serbest piyasaya çıkarılıyor.

Ülkeye giren döviz ise kısa süre içinde, serbest ekonominin spekülasyon çevreleri tarafından emilmekte ve her defasında kriz içinde yeniden krizler yaşanmaktadır.

Ekonomik kriz süreci "fırsat" olarak değerlendirilen spekülasyon rant çevreleri kendi çıkarları için 70 milyon insanın ve ülkenin geleceği üzerine spekülasyon oyunları kurarken, ülke yöneticilerinin bu süreci sadece seyrettiklerine tanık oluyoruz.

Ülkede gelir dağılımı farkı, 60 katlardan kriz sürecinde 262 kata çıkarak rekorlar kırarken, bu rekorlar ülkemizde büyük kitle-

lerin aç olduğunu, işsiz olduğunu ve yarın-lara umutsuz olduğunu belgelemektedir.

### EMEK PLATFORMUNUN DURUMU :

Emek Platformu, en başka ortaya koyduğu Emek Platformu Programı ile, emekçilerin ve ülkenin genel ihtiyaçlarına en uygun politikaları ortaya koymuştur. Buna karşın, Programın kamuoyuna aktarılması, emekçiler kitlelere anlatılması ve emekçi kitlelerin fiili desteğinin sağlanması boyutunda önemli eksiklikleri nedeni ile beklenen/arzulanan etki yaratılamamıştır. Kuşkusuz bunda, tek tek Platform üyesi kurumların da ciddi eksikleri söz konusu olmuştur.

Emek Platformunun, program, eylem ve politikalarının oluşturulması, sunulması, harekete geçirilmesi ve sonuçlandırılarak değerlendirilmesi süreçlerinde genel demokratik ilkelerin işletilmesi halinde daha etkin sonuçlar alınması mümkün olacaktır.

### EMEK PLATFORMUNUN ARTAN ÖNEMİ

En başta ülkemizin bağımsızlığı ve ulusal onurumuzun ayaklar altına alındığı bir küresel sürece karşı konulması gerekmektedir. Bu konuda ülke içinde en net tutumu ortaya koyan ise, Emek Platformudur. Bu nedenle, Emek Platformu varlığını sürdürmeli ve etkinliğini daha da arttırmalıdır.

Ekonomik yıkım politikaları, vergi adaletsizliği, yoksullaşma artarak devam etmesi, Emek Platformuna ihtiyacı arttıran bir diğer önemli süreçtir.

Ülkemizin tam demokratikleşmesi yolunda atılan adımların eksik bırakılması, kimi adımların bilinçli biçimde ertelenmesi süreci de, Emek Platformuna olan ihtiyaca işaret etmektedir.

Ulusal sanayinin çökmekte olması, üreten bir ekonomiden, ticarete ve tüketime dönüşen bir ekonomiye giderek Cumhuriyetin

temel anlayışından uzaklaşılması da, Emek Platformunun üretim eksenli önermelerinin önemini ortaya koymaktadır.

Hukukun, sanayinin, eğitimin, maliyenin günümüz ihtiyaçları ışığında yeniden yapılanması ve demokratikleştirilmesi ihtiyacı Emek Platformu politikalarına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

21. yüzyılda evrensel normlarının ülkemizde ayrımsız tüm yurttaşlar için kullanılabilir hale getirilmesi de, Emek Platformu önerilerinin hayata geçirilmesine bağlı bulunmaktadır. Bu anlamda, insan hakları kapsamında değerlendirilmesi gereken; örgütlenme, toplu pazarlık ve grev haklarının eksiksiz uygulanması, önündeki yasal ve fiili engellerin kaldırılması Emek Platformu politikalarının hayata geçirilmesine bağlıdır.

Ekolojik çevrenin korunarak sürdürülebilir bir sanayileşme ve kalkınma programının hayata geçirilmesi için de Emek Platformu programına bağlı kalınması gerekmektedir...

Görüldüğü gibi, ülkemizin ve emekçi insanlarımızın yani Türkiye'nin ihtiyaçlarını ifade eden görüşler, politika önermeleri ve programı Emek Platformu Programı olarak ortaya sürülmüştür. Bugün, Öne sürülen Program geçerliliğini korumakta ve bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir.

Öyleyse; **EMEK PLATFORMU DEVAM ETME-LİDİR !**

**AMA NASIL ?**

Emek Platformu örgütlülüğü ve Programı ülkemiz için şiddetli bir ihtiyaç olmaya devam ediyor. Ancak, mutlaka daha etkin, mutlaka daha kapsamlı ve daha kararlı adımlar atılması gerekmektedir.

Bu nedenle aşağıdaki önerilerimiz bu ihtiyacın giderilmesine yöneliktir;

**1-** Emek Platformu düzenli toplanmalı, gündemi kamuoyuna açıklamalı, emekçilerin ve ülkeyi ilgilendiren her türlü sorunu tartışmalı ve sonuçları da kamuoyuna açıklamalıdır.

Bu anlamda daha açık bir işleyiş içine girmelidir.

**2-** Kendi içinde demokratik işleyiş sürdürülmeli, tüm kurumların kararlar sürecine aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu anlamda, daha katılımcı bir işleyiş tercih etmelidir.

**3-** Emek platformu kararları, bağlı tüm kurumlar eli ile üye tabanına aktif biçimde aktarılmalı, üye kitlesi platformun girişimleri konusunda daha etkin biçimde bilgilendirilmelidir. Bu anlamda, daha da kitleleşmeyi sağlayacak kanallar üretmeli ve uygulamalıdır.

**4-** Platform kararlarının etkin biçimde denetlenmesi sağlanmalıdır.

**5-** Gerekebilecek eylem programları için de, uygun bir süre öncesinden üye kitlesi ile birlikte tartışılarak, üyelerin en geniş biçimde katılımı sağlanarak üye kitlesinin eylem önerilerinin alınması tercih edilmelidir.

**6-** Emek Platformu, ülke ve emekçilerin çıkarlarını eşitleyen bir bakış açısı içinde değerlendirmeler yapması halinde olası politik ayrışmaları mümkün olduğunca aşacaktır.

**Emek Platformu, ülkemiz, emekçi kitlelerin çıkarları ve demokrasi için bir şans, bir fırsat ve önemli bir araçtır.**



**OKNOS : Emekçiler ve Siyaset**

## Emekçiler Siyasete Ağırlığını Koymalıdır

**Bayram EREN**  
Genel Eğitim Sekreteri  
TES-İŞ SENDİKASI

Yazının başlığındaki teklif, Türkiye'nin geldiği noktada, bir temenni değil, bir zaruret.

Her ne kadar hükümet ortağı partilerin liderleri, "2004 yılına kadar seçim yok" diyerek, oluşturdukları siyaset yapma biçiminin yolunun açık olduğunu ima etseler de, Türkiye'de uzun yıllar hüküm sürmüş olan bir siyaset anlayışı için denizin bittiğine tanık oluyoruz. Tanıklık ettiğimiz şey, sadece sermaye ve siyaset sınıflarının birlikte oluşturdukları hükmetme tarzının tükenişi değildir; aynı zamanda her şeyiyle yeni ve mümkün bir siyasal oluşumun kuruluş imkânlarının günden güne arttığını da görüyoruz. Cumhuriyet tarihinden bu yana siyasal bir özne olarak varlığını hissettiremeyen emekçi sınıflar arasında son kriz dönemiyle ilk belirtileri ortaya çıkan siyasal uyanış, ülkenin geleceği bakımından son derece değerli bir imkândır. Bu imkân mutlak surette değerlendirilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, yeni bir devletin temellerini atarken "Türkiye'de sınıflar yoktur. Sınıfsız, zümresiz kaynaşmış bir kitleyiz" dediğinde, kendi büyük ülküsünü dile getiriyordu. Mustafa Kemal'in hayal ettiği Türkiye'de, çıkarları birbirine zıt sınıflar olmayacaktı; insanlar birbirini sövmeyecek, birbirini soymayacak, dolandırmayacaktı. İşçisi, köylüsü, memuru, sermayedarı, herkes, Türk milletinin bir ferdi olarak Türkiye'yi muassır medeniyet seviyesine çıkarmak için ele ele, omuz omuza mücadele edecekti. Mücadele kendi içimizde değil, dışımızdaki bir dünyayla olacaktı. Belirlenmiş büyük bir hedefe doğru adım adım ilerleyecektik.

Bununla birlikte, Türkiye'nin tarihi, Mustafa Kemal'in hayal ettiği gibi gelişmedi. Emekçi halk, Kurtuluş Savaşı cephelerinde çarpışıp ülkesi için canını verirken ortalarda pek gözükmeyen sermaye sınıfı, ağır ağır ülkenin yönetim mekanizmalarında etkili olmaya başladı. Önceleri devletin desteğiyle

varlık gösteren bu kesimler, giderek devleti yönetir hale geldiler.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülke kaderinde söz sahibi olan asker ve sivil kadroların kaderi de, giderek bu kesimlerle birleşti. Türkiye'yi yıllardır bu iki kesim yönetiyor. Memleketi getirdikleri nokta ortadadır: Türkiye, Cumhuriyetin coşkusıyla ortaya koyduğu büyük hedeflerin çok uzağında, iflasın eşiğine gelmiş bir ülke konumundadır. Kadınlarımız sabah ezanıyla ucuz ekmek kuyruklarına girmekte, yaşlılarımız çöplüklerden bir dilim ekmek çıkarmak için çabalamakta, gençlerimiz giderek büyüyen işsizler ordusunun parçası haline gelmekte, köylümüz toprağından sürülmekte, işçimiz her an işini kaybetme korkusuyla yaşamakta, mühendisimiz, doktorumuz, memurumuz giderek daha çok yoksullaşmakta, emeklimiz sevginin ve sadakatin sembolü olan yüzüklerini satmak durumunda kalmaktadır. Bu açlığa, bu yoksulluğa, bu işsizliğe bir avuç zenginin lüks hayatı, bir avuç para babasının kasalarını her gün biraz daha çok doldurması eşlik etmektedir.

Türkiye'nin mevcut tablosu, emekçi sınıfların dışında çizilmiştir. Daha doğrusu, alinteriyle bu ülkenin neyi var neyi yoksa her şeyini yaratmakla meşgul olan emekçi sınıflar, Türkiye'nin götürülmek istediği yönün tayin edilmesinde daima edilgen kalmıştır. Bir başka ifadeyle, emekçi üretmiş, sermayedar ve siyasetçi emekçinin ürettiğini kendi arasında pay etmiş ve ülkeyi kendi çıkarları doğrultusunda yönetmiştir.

Bu durum, emekçi sınıfların ülke yönetimi konusundaki yeteneksizliğinden kaynaklanmadı. Çok değişik nedenler, emekçileri yönetim mekanizmalarının dışında bıraktı. Yakın tarihimizde kısa bir gezinti yapmak,

bu gerçeği belirtmemize yardımcı olacaktır.

1946 yılına gelinceye kadar, yürürlükteki Cemiyetler Kanunu "sınıf esasına müstenit" cemiyet kurmayı yasaklamıştı. Bu yasak nedeniyle emekçiler, ne sendikal olarak ne de siyasal olarak örgütlenebiliyorlardı. Cemiyetler Kanununun bu hükmü, 1946'da kaldırılınca emekçilerin örgütlenmesinde bir canlanma meydana gelmeye başladı. Fakat çok geçmeden, emekçilerin örgütlenme çalışmaları yeni yasalarla sınırlandırıldı. Örneğin, 1947'de çıkarılan bir kanun, sendikal örgütlerin siyasetle hiçbir şekilde ilgilenemeyeceğini emrediyordu.

Oysa, o yılların iki temel partisi, kendi dümen suyunda olmak kaydıyla sendikaların siyasetle ilgilenmesini teşvik ediyordu. Bu partilerden birinin lideri "Bizim himayemizde olmak kaydıyla işçilerin kendilerinin de bir teşkilatlanmaları bulunmasını istiyorum" diyordu. Ötekinin lideri ise, bir işçi Bürosu açarak sendikaları kendisiyle uyumlu hale getirmenin uğraşı içindeydi. Siyasi partilerin, işçi örgütlerini kendi dümen sularına çekme çabası, o gün bugündür bir kaide haline geldi. İşçiler ve örgütleri, bir oy deposu olarak görüldü.

Ülkenin idare ve komuta mekanizmasını ellerinde bulunduran siyasetçiler ve sermayedarlara göre, tarlada ter döken köylü, fabrikada çalışan işçi, yurdun ücra köşelerinde görev yapan memur, küçük esnaf, zanaatkâr, kısacası emekçi, ancak "yap" denilen şeyi yapacak, ter dökecek, bir lokma, bir hırkaya razı olacak bir yığındı; memleket yönetmek ise varlıklı ve bilgili kişilerin işiydi.

Gelgelelim, çok bilmiş, emekçi halka tepeden bakan siyasetçiler ve onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendiren sermaye-

darların yönetimi ülkeyi gün geçtikçe daha kötüye götürdü. Tek bir olgu bile bu durumu göstermeye yeter:

Türkiye gibi genç ve çalışmaya hazır bir nüfusa sahip olan, muazzam yeraltı ve yerüstü kaynakları bulunan, tarihi ve coğrafyasıyla dünyanın en mükemmel vatanlarından biri konumundaki bir ülke, bugün, Burundi gibi açlıkla malul bir ülkeyle karşılaştırılabilecek bir hale getirilmiştir. İşte siyasetçi ve sermayedar işbirliğinin ülkemizi getirebileceği en son nokta burasıdır.

Fakat, bu son noktanın, aynı zamanda bir ilk nokta olabileceğini artık görmek gerekiyor. Türkiye'de, ne kadar kösteklenmeye çalışılsa çalışılsın, emekçi sınıflar geçmişe göre çok daha örgütlüdür. Eskiden, genel merkezlerini kahvehane köşelerinde kuran sendikalar bugün ülkenin en itibarlı ve güçlü kuruluşlarıdır. Tarlasından başını kaldıran köylüler küçümsenemeyecek büyüklükte örgütler yaratmıştır. Memurlarımız dişe diş mücadele ederek kendi öz örgütlerini meydana getirmiştir. Mühendislerimiz, mimarlarımız, esnaflarımız hak alma mücadeleleri içinde örgütlenmişlerdir. Bilim adamlarımızın hepsi "tele-voleci" değildir; kaderlerini emekçi sınıflarla birleştiren iktisatçıların, siyaset bilimcilerin, sosyologların, tarihçilerin, eğitimcilerin, uluslararası ilişkiler uzmanlarının sayıları günden güne çoğalmaktadır. Yarınımızın umudu gençlerimiz, sermayeden ve mevcut siyasetçi sınıfından umudunu kesmiş, gözlerini emekçilere çevirmiştir. Ve bütün bu kitle, Türkiye toplumunun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Şimdi sıra, kaderlerini yabancı sermayeyle, uluslararası finans kuruluşlarıyla birleştiren bir avuç mutlu azınlık dışında kalan bu çoğunluğun ülke yönetimine talip olmasına gelmiştir. Kaderi ülkemizin kaderiyle özdeş

olan emekçi sınıflar ve onların mevcut örgütleri biraraya geldiğinde, güçlerini birleştirdiğinde memleketin kaderine el koyabilecek hale gelebilecektir. Siyasetin yalnızca sermayesi, bankası, medyası, arazisi olanların ve bu kesimlerin çevresinde toplanan bir avuç seçkinin işi olmadığını göstermenin zamanıdır.

Emekçi sınıflar, sözünü tutmayan siyasetçileri "kara liste"ye alarak, mevcut partilere koşullu destek vererek, programatik bakımdan birbirleriyle hiçbir farkı olmayan partilerden birinin listesinden birkaç temsilcisini Meclise göndererek siyasetin rengini değiştiremeyeceklerini anlamış bulunmaktadır.

**Şimdi iş, geçmişteki gibi siyasal görüş, mezhep, etnik köken farklılıklarını bir yana bırakarak emekçi sınıflar arasında bir kader birliği yaratmak ve bu büyük kitleyi geleceğin Türkiye'sinin yön vericileri haline getirmektir. Bu büyük görevin başarılması mümkün ve gereklidir.**

**Türkiye'nin önünde başka bir yol yoktur.**



## Millet Egemenliği İçin Birlik ve Dayanışma

**İhsan ALTUN**

Genel Eğitim Sekreteri  
TÜRK HARB – İŞ SENDİKASI

Egemenlik kavramı bir çok ülkenin anayasasında açık ifadelerle yerini almaktadır. Demokratik rejimlerde bu hak halka aittir. Ülkemizde de Anayasamızda belirtilen koşullarda egemenlik hakkı halka aittir. Ancak Anayasamızın ilk maddelerinde açıkça ifadesi yer alan egemenlik hakkımızı kullanma noktasında millet olarak yetersiz olduğumuzu söyleyebiliriz. Egemenlik hakkının kullanımında isabetli kararlılıklar sergileyebilecek bir toplumsal iradeyi ortaya koymadık. Bu nedenle demokrasi karnemiz kırıklarla doludur. Türk toplumunun egemenlik haklarını kullanma noktasında yeterince akılcı davrandığını söylersek, 78 yıllık Cumhuriyet tarihimizde yaşanan gerçeklerle çelişmiş, toplumsal zafiyetlerimizi göz ardı edip, yeni yıllara kendimizi avutarak girmiş olmaz mıyız?

Bugün Türkiye; siyasal, toplumsal ve ekonomik yozlaşmadan kurtulabilmesi için, IMF ve Dünya Bankasından medet uman, çoğu zaman da bu kurumlar tarafından kulağı çekilen bir konuma getirilmiştir. Sadece bu neden bile toplumsal bir muhasebe yapmanın zamanının geldiğini göstermektedir. Türk halkının; bugüne kadar yaşanan acı

tecrübeleri, dizini döverek üzülmek için değil, geleceğinin kurtuluşu için gereken doğruları bulmak adına hatırlama zorunluluğu bulunmaktadır. Anayasamızın 6. Maddesinde egemenliğin kullanılmasının hiçbir surette kişi, zümre veya sınıfa bırakılamayacağı belirtilmektedir. Ama bugün zümreler veya sınıflar milli iradenin zafiyetinden yararlanarak ülkemizi adaletsizlik ve eşitsizlikte dünya liginin tepesine oturtmuşlardır. Evet, bu zümre ve sınıflar milli irade boşluğundan doğmuştur. Özellikle siyasal tercihlerimiz ve kaderci vatandaşlık bilincimiz, bu sınıf veya zümrelerin Anayasayı ihlal eden, sosyal adaleti eriten bir hakimiyet kurmalarına ortam sağlamıştır.

Türk halkı olarak kime ve neye oy verdiğimiz, hiçbir zaman önemli olmamıştır. Sandık başına gittiğimizde, egemenlik haklarımızı kullanacak yetkili organları seçtiğimiz aklımıza gelmemiştir. Bu nedenle bugün olduğu gibi yıllarca halkın gündemine karşı duyarsız yöneticilere mahkum kalmışızdır. Seçme kabiliyetimizdeki zafiyet kadar; denetleme, sorgulama ve gerektiğinde cezalandırma yeteneğinden yoksun oluşumuz, bazen sağ, bazen sol, bazen de ikisinin

ortaklığıyla vücut bulan iktidarların, güzel ülkemizi bu acı günlere taşımasına neden olmuştur. Bu gerçekleri görmeden, ekonomik krizlerden, anti-demokratik süreçten, adaletsizliği körükleyen uygulamalardan, IMF ve Dünya Bankası gibi emperyalist kurumların tahakkümünden kurtulmamız mümkün gözükmemektedir

. Egemenlik haklarını titizlikle koruyan, bu hakları millet adına kullanan organları denetleyen bir toplumsal mekanizmada, ne ekonomik krizler yaşanır, ne de yolsuzluğa, ne adaletsizliğe ne de anti-demokratik baskılara cesaret edilebilir. Güzel ülkemizi sömüren veya bu sömürüye sessiz kalan sınıf veya zümrelerin hükümlerini, ancak milli hafızamızı zinde tutmakla yok olacaktır. "Dünü dünde bırakmamalıyız" Son 30 yıllık siyasal tarihimizin en aldatıcı cümlesidir "dün dündür." Bu sözün sahibi umarım oldukça fazla olan boş vaktinde 30 yılın muhasebesini yapıyordur. Ama önemli olan bu sözün en geçerli politika olarak hala etkisini üzerimizde hissettirmesidir. Bu söz bünyemize öylesine etkili bir dozda enjekte edilmiştir ki toplumsal hafızamız, ancak, tehlike çanları kulakları sağır edercesine çınlayınca kendine gelmeye başlamıştır. Denizin tükendiği noktada yöneticilere güvensizlikle birlikte, gelecek kaygısı baş göstermiş, ekonomimiz Cumhuriyet tarihimiz boyunca görülmemiş bir çöküş yaşamıştır.

Demokrasimiz, kirlenen siyasetin ve baskı odaklarının elinde bitap düşmüştür. İşte bu noktada toplumsal irade de hatırlama ve sorgulama yeteneği güçlenmeye başlamıştır. Milletimiz bu zümrelere ve onların istedikleri gibi at oynatmalarına ortam hazırlayan siyasilere karşı kenetlenme ihtiyacı hissetmeye başlamıştır. Dünü geçte olsa yargılamaya başlayan bu toplumsal atak, yarının egemen toplumuna ulaşma noktasında ümitleri de artırmıştır.

"Haklar tepeden inmez" Demokrasinin kurum ve kurallarının tam olarak uygulanmasının en önemli etkeni olan toplumsal irade, fikir ve yaşam farklılıklarını, bütünü oluşturan renkler olarak görebilme, hoşgörü, adalet, eşitlik ve benzeri evrensel değerler doğrultusunda geleceğe yön verme çabasıdır. Bu iradeye doğru kararlar verebilme yeteneğini ise birlik ve dayanışma bilinci verir. Toplumsal irade, birlik ve dayanışma duygusunu olgunlaştırdığı takdirde egemen olur. Zümre veya sınıfların ekonomik ve siyasal tahakkümünden kurtulur. Bu bir kurtuluş reçetesidir. Bu yanıma payı olmayan bir sivil taktikdir. Bir ülkede demokrasi tepeden inme kurallarıyla geliştirilemez.

Demokratik haklar ancak mücadele sonucu kazanılır. Bu uğurda yapılan mücadeledeki kararlılık ve etkinlik, o ülkenin veya toplumun demokratik seviyesini belirler. Bu açıdan baktığımızda bizim, demokratikleşmede çıtayı gereken seviyeye yükseltmediğimiz açık. Bunun bir çok nedeni var. Bu nedenlerin en önemlisi yukarıda da bahsettiğimiz üzere toplumsal iradenin etkisizliğidir. Aslında diğer tüm sorunların da kaynağı budur. Milletimiz seçtiği yöneticilerden hiçbir zaman tam anlamıyla hoşnut olmamıştır. İktidar için milletin kapısını çalan ve vaatlerde bulunan çoğu siyasal oluşum, iktidarı boyunca ülkeyi her açıdan, gelişen dünyanın gerisinde bırakmıştır. İnsanlarımız her geçen yıl daha fazla ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. İktidar olan partilerin, iktidarlara boyunca milleti değil, seçim kampanyalarına parasal destek sağlayan çevreleri ihya ettikleri bir gerçektir. Devleti hortumlayan para babaları da seçim döneminde kendisine çıkar sağlayan parti için, para musluklarını açmıştır. Bu düzen yıllardır bu şekilde sürüp gitmiştir

Demokratik ve sivil rejime inanmış, adaletli ve eşitlikçi bir yönetim bekleyen milletimiz ise, bu inancını koruyarak her seçim döneminde sandık başına gitmiş ve vatandaşlık

görevini yapmıştır. Ama hiçbir zaman gerçek anlamda bir seçim olmamıştır. Çünkü, içi günden güne boşalan ideolojik kavramlar, seçim dönemlerinde parasal güçleriyle kamuoyu önderliği kazanan şahıslar tarafından ustaca işlenmiş, farklı görüşlere sahip toplumsal dokumuzda, karşı görüşler, büyük bir tehlike gibi sunulmuştur. Çoğu zaman bu manevralar işe yaramış ve her seçim döneminde sömürü düzeninin sacayağı daha da güçlenmiştir. Ve millet olarak, kendi görüşlerimizi savunan yöneticileri seçtiğimiz güvenciyle oy kullanırken, seçim sonrası tüm bu farklı görüşlerin temsilcilerinin nasıl bir paydada buluştuklarını üzüntüyle müşahade etmişizdir.

Bugün sömürü düzenini ayakta tutan sacayağı, sağlıksız büyüyen bir vücut gibi çürüme noktasına gelmiştir. Bu çürüme, toplumsal iradenin tecellisiyle doğacak ve ülkemizi aydınlık geleceğe taşıyacak yeni bir sacayağının habercisi olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi toplumumuz, onlarca kez yaşadığı bu senaryolara tekrar kanmamak için bir gayret içindedir. Bugün, çeşitli kesimlere yönelik yapılan güven yoklamaları yada partilere desteği ortaya koyan anketler, bir bilinçlenme hareketinin işaretini vermektedir. Anketlerin zirvesinde, bazı kesimlerce "kararsızlar" olarak adlandırılan ve oranı yüzde 40'ları aşan bir kitle var. Ve bu kitlenin, yolsuzluğu, yoksulluğu, adaletsizliği güçlendiren unsurlara karşı kararlı ve bilinçli bir tavır içinde olma ihtimali oldukça yüksektir. Toplumsal birlik ve dayanışmanın tesisi için itici güç olma şansları vardır. Anketlerin diğer yüzlelerinde yer alan kitleler de aynı sıkıntılardan muzdarip, aynı konulardan şikayetçidirler. Ve bu kitlelerin de her zaman, yolsuzluğa, yoksulluğa, adaletsizliğe karşı ortaya çıkan demokratik hareketlere destek verme isteği olacaktır.

Milli hafıza; demokratikleşme, sosyal ve ekonomik adaletin, eşitliğin tesisi için gereken zorlu mücadele sürecinde, zindeliğini

koruduğu takdirde, toplumsal irade ve gerçek anlamda millet egemenliği tecelli edecektir.

Örgütsel tecrübeye sahip sendikaların ise ulusal egemenliğin tesisinde önemli rolü bulunmaktadır. Toplum egemenliği ve sendikal tecrübe Türkiye'de sendikal hareket dağınık ve kutuplaşan toplumsal yapıda hızla erime süreci yaşamıştır. Her geçen yıl azalmakta olan sendikalaşma oranı bugün çalışan nüfusunun yüzde 10'unu bile bulmamaktadır. Buna rağmen, kendisini ülkenin ve dünyanın gerçeklerine göre revize etmiş bir sendikal hareketin, demokratik ve egemen toplumun oluşumuna öncülük etmesi kaçınılmazdır. Bu sendikal hareket içinde en dinamik ve en organize grup olan camiamız da millet egemenliğinin tecellisi için öncülük etme salahiyetine sahiptir.

. Türk Harb-İş camiası birlik ve dayanışmanın önemini çok iyi bilmektedir. Ve birlik ve dayanışmayla ne büyük adımların atılabileceğini ispatlamıştır. Sonuç olarak şunları söylemek istiyorum;

Ülkemiz yukarıda sıraladığımız nedenlerden ötürü bugün hak ettiği konumun çok gerisinde kalmıştır. Yapılan hatalar ve alınacak dersler sayısızdır. Tarih, yüksek hedeflerin kolay elde edilemeyeceğini göstermiştir. Bu hedeflere, ancak, birliğin ve dayanışmanın gücüne inanmış bir kitle ve faydasız korku ve vehimlerden arınmış, farklılıkları bir bütünün parçaları gibi görebilen bir anlayışla ulaşılabilir. Unutulmalıdır ki, zorluklarla mücadele etmek yaşamak demektir. Hayat sonsuz zorluklarla mücadeleden ibarettir. Mücadeleden yıldıığınız an, yaşam biter.



**OKNOS : Uluslararası Çalışma Örgütü**

## Bizim için ILO neden önemlidir ?



**Osman Nuri BAL**

Genel Eğitim Sekreteri

**ÖZ ÇELİK – İŞ SENDİKASI**

Dünyada birçok uluslararası kuruluş var. Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), G8 (Gelişmiş 8 ülkenin oluşturduğu kuruluş), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi... Hepsisi değişik amaçları gerçekleştirmek için farklı temsil yapısına bağlı olarak kurulmuşlardır.

IMF, para ilişkilerini düzenlemek için kurulan ve farklı üye ülkelerden oluşmakla beraber Amerika'nın denetiminde olan bir kuruluştur. Dünya Bankası, ülkelerin kalkınması ile ilgili politika ve proje finansmanını düzenleyen bir kuruluş olmasına rağmen bu konuda pek başarılı olamadığı gibi Amerika'nın etkinliği altındaki bir kuruluştur. G8, bir kuruluş olmaktan öte yedi ülkeden oluşan bir zenginler klübüdür. OECD, ciddi araştırma çalışmaları yapmakla beraber teknisyen bir yapıya sahiptir. Dünya Ticaret Örgütü, 1995 yılında dünya ticaretinin adil bir şekilde düzenlenmesi için kurulan, 141 üye ülkeden oluşan, diğerlerine göre nispeten gelişmekte olan ülkelerin

temsiline olanak tanıyan bürokratik bir örgüttür.

Bütün bu uluslararası kuruluşları (ILO'nun dışında), amaçları ve yapıları şekilleriyle incelediğimizde sadece belirli çıkarları korumak amacıyla, sınırlı sayıda devlet temsilcisinden veya bürokrattan oluştuklarını görürüz. Bu uluslararası kuruluşların ortak özelliği tek yanlı olmaları, yani ya sadece belli ülkelerin temsilini ve de o ülkeleri yani devlet ve hükümetleri temsil etmeleridir. Bu anlamda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), hem kuruluş amaçları hem de temsil yapısı bakımından bizim için oldukça önemlidir.

ILO, 1919 yılında Versailles Barış Anlaşması'nın 13. bölümü uyarınca kurulmuş bir dünya örgütüdür. ILO'nun doğmasına ve gelişmesine yol açan etmenler; **insani duygular, uluslararası ticarette rekabet eşitliği sağlamak; toplumsal barış yolunu sürekli açık tutmak; barışta ve savaşta işçi sınıfının önemini bilincine ulaştırmak; işçilerin örgütlenerek emeğin sömürülmesi olayına karşı çıkmalarını sağlamak; toplumsal barışın sağlanmasında**

**toplumsal adaletin öneminin bilincine varmak olarak özetlenebilir.**

İlk kurulduğunda sadece gelişmekte olan ülkelerden oluşan örgüt, daha sonra gelişmiş ülkelerin de üye olmasıyla etkinliğini daha da artırdı. Özellikle gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra birinciler lehine büyüdü ve bu denge bozucu süreç gittikçe derinleşti. Bu da ILO'nun etkinliklerine ve çalışmalarına duyulan ihtiyacın daha da artmasına yol açtı.

1944 yılında "Filadelfiye Bildirgesi" ile örgütün çalışmaları yeniden biçimlenmiştir. Bu bildirmede yer alan şu sözler ILO'nun bizim için niye bu kadar önemli olduğunu daha iyi bir şekilde ortaya koyar:

Düşünce ve örgütlenme özgürlükleri sürekli bir ilerlemenin temel koşuludur.

Yoksulluk nerede olursa olsun, refah için bir tehlike oluşturur.

ILO'nun yasama organı niteliğindeki Uluslararası Çalışma Konferansı, her yıl en az bir kez toplanmaktadır. Konferans şimdiye kadar 89 kere toplanmıştır. Her ülke Uluslararası Çalışma Konferansı'nda dört delege ile temsil edilmektedir. Bu dört delegenin ikisi hükümeti, biri işçileri, diğeri de işvereni temsil etmektedir.

Her delege, Uluslararası Çalışma Konferansı gündeminde yer alan komisyon sayısının iki katı kadar da danışman götürebilmektedir. Ayrıca her ülkeden makul sayıda kişinin gözlemci statüsünde, söz ve oy hakkı olmadan konferansa katılması mümkündür.

ILO, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin, seslerini eşit düzeyde duyurabildikleri tek kuruluştur.

Kurulduğu tarihten bugüne kadar ILO, uluslararası düzeyde, sendikal hak ve özgürlük, toplu sözleşme özgürlüğü, iş güvencesi gibi birçok konuda çalışma standartlarını belirleyen birçok sözleşme ve öneri kararı çıkarmıştır.

Sözleşme ve öneriler üye devletlerin yetkili organlarınca (parlamento) onaylandığında yürürlük kazanır. Onaylanan yasaların uygulanıp uygulanmadığı ise sürekli olarak denetlenir. Taraflardan biri sözleşmenin uygulanmadığını ileri sürerek ILO'nun denetimini isteyebilir. Nitekim geçmişte Türkiye, başta "Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması İle İlgili 87 Sayılı Sözleşme" olmak üzere değişik sözleşmeleri ihlal ettiğinden dolayı işçi kesiminin şikayeti üzerine inceleme altına alınmıştır.

Eğer üye ülkeler ILO yasalarını ihlal ediyorsa ve bu kanıtlanmış ise, ILO sadece o ülkeyi kara listeye alır ve kınar. Bunun dışında bir yaptırım gücü yoktur. Fakat ILO, uluslararası düzeyde prestiji olan bir kuruluş olması nedeniyle kınaması etkilidir. Genellikle ülkeler kara listeye alınmak istemezler.

Çalışan insanların, işyerinde, bölgesinde, ulusal ve uluslararası düzeyde her yerde sorunlarını dile getirecek; bu sorunların çözümüne etkin politikalar bulup uygulanmasını sağlayacak dostlara, kuruluşlara ihtiyacı vardır.

İşte ILO bu kuruluşlardan biridir. Bunu ilk defa gözlemci olarak katılmış olduğum ILO'nun 89. Uluslararası Çalışma Konferansı'nda hissedip yaşadım.



**OKNOS : Üretken Sektör Çöküyor**

## Reel Uçuruma Doğru

**End.Müh. Dilek KURT**  
Genel Sekreter Yardımcısı

**TÜRKİYE METAL SANAYİCİLERİ SENDİKASI (MESS)**

Türkiye'de bilinen ve artık gelenekselleşmiş acı bir gerçeğin ortak şahidiyiz: Üretemeyen bir ülkede yaşıyoruz. Türk sanayii yıllardır programlı, istikrarlı, güvene ve uzlaşmaya dayalı, yapısal reformların özlemi içinde. Yıllardır "yap-boz" yönetiminin sıkıntılarını yaşayan reel sektör artık "boz-al" mantığı ile yönetilmektedir. Bu yönetim anlayışı ve art arda yaşanan krizler, reel sektörün içinde bulunduğu darboğazı daha da derinleştirmiştir.

Ülke gündemi makro ve mikro bazda sürekli olumsuz göstergeler ile oluşturulduğundan olumlu beklentiler artık gündem dışı kalmıştır. Kasım ve Şubat krizlerinden sonra Milenyumun ümitleri de yılın başında ümitsizliğe dönüşmüştür. Asya krizinden Şubat 2001 krizine kadar olan süreç, reel sektörün art arda yaşadığı sıkıntıları belirgin olarak gözler önüne sermektedir:

Kapasite kullanım oranı, imalat sanayii, Metal Ana Sanayii genel ve özelde inişli çıkışlı bir eğilim izlemektedir (Şekil 1). Ancak, Asya krizinden sonra kapasite kullanım oranı, Asya krizinden önceki oranı yakalamayı başaramamıştır. Kapasite kullanım oranında yaşanan istikrarsızlık, özellikle düşen eğilim Türkiye ekonomisinin yaşadığı istikrarsızlığı ve artan sıkıntıları yansıtmaktadır.

### **Son 56 yılın en büyük daralması**

Türk sanayiini olumsuz etkileyen krizler, üretimin azaltılmasına, üretime ara verilmesine, birçok işyerinin ise kapanmasına neden olmuştur. 1996=100 bazlı üretim endeksi incelendiğinde istikrarsızlığın hakim olduğu gözlenmektedir (Şekil 2). Kasım ve Şubat krizlerinin yoğun etkisi nedeniyle Türk sanayiindeki üretim hızla düşen bir eğilim içine girmiştir. Üre-

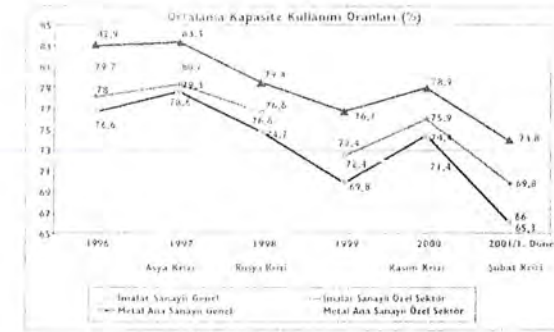
timde çalışılan saat endeksi ve çalışanların endeksi üretimdeki daralmayı ve buna bağlı olarak da istihdamdaki daralmayı yansıtmaktadır. Son beş yıllık süreç içinde Türk sanayii ve çalışanlar kalıplaşmış bir sorun yumağının içinde mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Ancak, art arda yaşanan krizler işletmelerin mücadele edebilme gücünü zayıflatmıştır.

2001 yılının verileri, Türk sanayinde yaşanan sıkıntıların 2002'de de devam edeceği konusunda sinyal veren ciddi bir göstergedir. Reel sektörde yaşanan sıkıntıların hafifletilmesini sağlayacak her hangi bir girişimin olmaması nedeniyle gelecek yılın ekonomik senaryosunu öngörebilmek için falcılık yapmak gerekmiyor. Olumsuz göstergeler ekonomik sıkıntının gerçek boyutunu bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Bu boyut kendisini GSMH'nin rekor düzeyde küçülmesi ile göstermiştir. Türkiye ekonomisi, İkinci Dünya Savaşından sonra, son 56 yılın en büyük daralmasını yaşamıştır. Krizlerin yoğun etkisi ve talepteki daralma GSMH'nin 2001 yılının ikinci çeyreğinde %11.8 küçülmesine neden olmuştur!

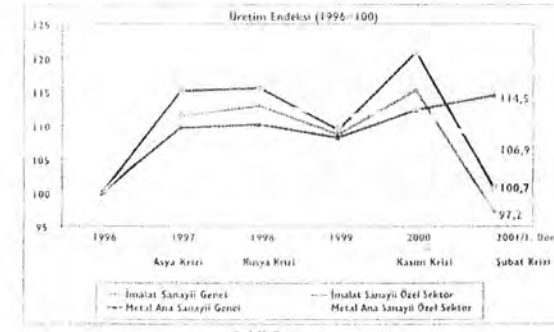
### **Ekonomik Krizler: Neden ve Sonuç**

Her ülkenin, her sanayinin, her işletmenin potansiyelinde kriz ihtimali her zaman vardır. Önemli olan geleceği öngörerek kriz yönetimi için gerekli olan önlemleri zamanında almak ve yaşanan krizlerin sıkıntılarını hafifleten, üretimin ve istihdamın hareketlenmesini sağlayan ekonomik programların uygulanabilmesidir. Bugün ülkemizde yaşanan sıkıntılar sadece ekonomik krizlerin bir sonucu değildir. Ekonomik krizler yaşanan sıkıntıların nedeni olduğu gibi, ülkemizin siyasi ve ekonomik yönetiminden kaynaklanan sıkıntıların da ciddi bir sonucudur. Dünya yolsuzluk sıralamasında dördüncü olmamız, kayıtdışı ekonominin resmi ekonomiden daha büyük olması, uluslararası rekabet sıralamasında en kötü beşinci ülke olmamız bir tesadüf değildir. Siyasi istikrarsızlık ve sorumsuzluk, altyapı eksikliği, özel sektörün kanuni istihdam zorunluluğu, reel sektörün artan mali yükleri, denetim eksikliği, vb. krizlerin boyutlarını daha da büyötmektedir.

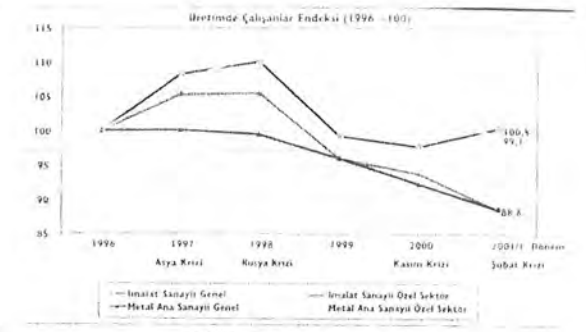
ABD'de yaşanan terör olayının da zayıf ekonomimizi ve sıkıntılar içinde olan reel sektörü derinden sarsacağı şüphesizdir. Siyasette ve toplumda ülkenin sıkıntıları yakından bilinmektedir. Ancak, bu sıkıntıların kronikleşmemesi için öncelikli olarak siyasetçiler tarafından istikrarlı, güvene ve uzlaşmaya dayalı altyapı artık bir an önce sağlanmalıdır. Aksi takdirde, gerekli olan toplumsal sorumluluğun ve toplumsal dayanışmanın uzun vadeli ve etkili olması mümkün değildir.



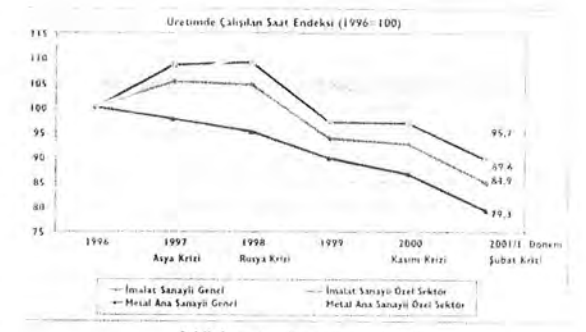
Şekil 1: Üretimde çalışanlar endeksi



Şekil 2: Üretimde çalışan saat endeksi



Şekil 3: Üretimde çalışanlar endeksi



Şekil 4: Üretimde çalışan saat endeksi

|                                      |                                    |      |       |       |               |                    |
|--------------------------------------|------------------------------------|------|-------|-------|---------------|--------------------|
| İMALAT SANAYİ Çalışanlar endeksi     | İmalat Sanayii                     | 1997 | 1998  | 1999  | 2000          | 2001/1. Dönem      |
|                                      | Metal Ana Sanayii                  | 100  | 100,2 | 91,2  | 89,1          | 84,2               |
|                                      | Metal Eşya Sanayi Mak. Teçh. Hariç | 100  | 99,4  | 95,9  | 92,2          | 88,5               |
|                                      |                                    | 100  | 96    | 80,4  | 77,8          | 73,8               |
| İMALAT SANAYİ çalışılan saat endeksi | İmalat Sanayii                     | 1997 | 1998  | 1999  | 2000          | 2001/1. Dönem      |
|                                      | Metal Ana Sanayii                  | 100  | 99,5  | 89,2  | 88,1          | 80,7               |
|                                      | Metal Eşya Sanayi Mak. Teçh. Hariç | 100  | 97,5  | 92    | 88,8          | 81,3               |
|                                      |                                    | 100  | 93,9  | 78,4  | 76            | 68,3               |
| Üretim Endeksi                       | İmalat Sanayii                     | 1997 | 1998  | 1999  | 2000          | 2001/1. Dönem      |
|                                      | Metal Ana Sanayii                  | 100  | 100,1 | 95,9  | 102,1         | 88,4               |
|                                      | Metal Eşya Sanayi Mak. Teçh. Hariç | 100  | 100,5 | 98,7  | 102,4         | 104,4              |
|                                      |                                    | 100  | 88,4  | 87,1  | 85,4          | 71,7               |
| Kapasite Kullanım Oranları           | İmalat Sanayii                     | 1998 | 1999  | 2000  | 2001/1. Dönem |                    |
|                                      | Metal Ana Sanayii                  | 76,6 | 72,4  | 75,9  | 69,8          |                    |
|                                      | Metal Eşya Sanayi Mak. Teçh. Hariç | 79,4 | 76,7  | 78,9  | 73,8          |                    |
|                                      |                                    | 68,8 | 57,9  | 68,8  | 57,3          |                    |
| Kapasite Kullanım Oranları           | İmalat Sanayii Genel               | 1996 | 1997  | 1998  | 1999          | 2000 2001/1. Dönem |
|                                      | İmalat Sanayii Özel Sektör         | 78   | 79,3  | 76,6  | 72,4          | 75,9 69,8          |
|                                      | Metal Ana Sanayii Genel            | 76,6 | 78,6  | 74,7  | 69,8          | 74,4 66            |
|                                      | Metal Ana Sanayii Özel Sektör      | 82,9 | 83,3  | 79,4  | 76,7          | 78,9 73,8          |
| İMALAT SANAYİ Çalışanlar endeksi     | İmalat Sanayii Genel               | 1996 | 1997  | 1998  | 1999          | 2000 2001/1. Dönem |
|                                      | İmalat Sanayii Özel Sektör         | 100  | 105,3 | 105,5 | 96            | 93,8 88,6          |
|                                      | Metal Ana Sanayii Genel            | 100  | 108,3 | 110,1 | 99,3          | 97,8 100,5         |
|                                      | Metal Ana Sanayii Özel Sektör      | 100  | 100,1 | 99,5  | 96            | 92,3 88,6          |
| İMALAT SANAYİ çalışılan saat endeksi | İmalat Sanayii Genel               | 1996 | 1997  | 1998  | 1999          | 2000 2001/1. Dönem |
|                                      | İmalat Sanayii Özel Sektör         | 100  | 105,2 | 104,6 | 93,8          | 92,6 84,9          |
|                                      | Metal Ana Sanayii Genel            | 100  | 108,6 | 109,2 | 97,1          | 96,9 89,6          |
|                                      | Metal Ana Sanayii Özel Sektör      | 100  | 97,6  | 95,1  | 89,8          | 86,6 79,3          |
| Üretim Endeksi                       | İmalat Sanayii Genel               | 1996 | 1997  | 1998  | 1999          | 2000 2001/1. Dönem |
|                                      | İmalat Sanayii Özel Sektör         | 100  | 111,5 | 112,9 | 108,7         | 115,3 97,2         |
|                                      | Metal Ana Sanayii Genel            | 100  | 115,2 | 116,6 | 109,4         | 121,0 100,7        |
|                                      | Metal Ana Sanayii Özel Sektör      | 100  | 109,6 | 110,2 | 108,2         | 112,3 114,5        |



## Uluslararası Sendikal Örgütler ve Dayanışma

**Yıldırım KOÇ**  
Genel Başkan Danışmanı  
TÜRK - İŞ

Türkiye sendikacılık hareketi ile ilgili olarak en az bilinen ve izlenen konulardan biri, uluslararası sendikal örgütlerle ilişkilerdir. Sendikaların önemli bir bölümünün bu konuda uzmanı ve hatta politikası yoktur.

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren ulusötesi sermayenin dünya ölçeğindeki hakimiyetini artırma çabaları, uluslararası sendikal örgütlerin öneminin yeniden vurgulanmasını gündeme getirdi. Ancak, özellikle Sovyet sisteminin çöküşü sonrasında uluslararası sendikacılık hareketinde bazı önemli değişiklikler yaşandı. 16 yıldır Yol-İş Sendikası'ndaki görevim nedeniyle iki uluslararası işkolu federasyonu (Uluslararası Kamu Çalışanları Federasyonu - PSI ve Uluslararası İnşaat ve Ağaç İşçileri Federasyonu - IFBWW) ve iki Avrupa işkolu federasyonu (Avrupa Kamu Hizmetleri Sendikaları Federasyonu - EPSU ve Avrupa İnşaat ve Ağaç İşçileri Federasyonu - EFBWW) ile ilişkileri yakından izleme olanağım oldu. 9 yıldır da, TÜRK-İŞ Genel Başkan danışmanı olarak, Uluslararası

Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (UHİSK-ICFTU) ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ASK-ETUC) Yönetim Kurulu toplantılarına katıldım. Ayrıca, ETUC'un son genel kurulumunda delegeydim ve halen ETUC Yönetim Kurulu yedek üyesiyim.

1985-1992 döneminde, Türkiye'de hakim olan anti-demokratik baskılara karşı YOL-İŞ Sendikası olarak PSI ve IFBWW ile eğitim alanında yakın bir işbirliği gerçekleştirdik. Bu iki uluslararası işkolu federasyonu, anti-demokratik baskıların aşılmasında YOL-İŞ'in verdiği mücadeleye bazı katkılarda bulundu. Anadolu'nun ücra bir köşesinde yoğun polis gözetimi ve bazen baskısı altında eğitim yaparken, uluslararası sendikal örgütlerden üst düzey bir yöneticinin bizimle birlikte olması bizlere hem moral destek, hem de bir koruma sağlıyordu. 1993 yılından itibaren diğer uluslararası işkolu federasyonları, Avrupa işkolu federasyonları ve ICFTU ile ETUC ilişkilerini izleme olanağına kavuştuğumda, baskıcı dönemde yararlan-

dığımız dayanışma duygularıyla doluydum. Ancak, birkaç yıl sonra bu duygular ciddi biçimde aşınmıştı. Hele Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nu ve Avrupa işkolu federasyonlarını daha yakından tanıdıkça, kaygılarım ve güvensizliğim daha da artmaya başladı. Bu kaygılarımı çeşitli vesilelerle gündeme getirdiğimde, başka insanların da benzer saptamalar yaptığını gördüm. Ayrıca, uluslararası sendikal örgütlerde üst düzey yöneticiler arasında özellikle kişisel yakınlığım olan bazılarıyla bu konuları açıkça tartışma olanağım oldu. Özel konuşmalarımızda ele alınan konular ve değerlendirmeler genellikle can sıkıcı, uluslararası sendikacılık hareketine duyulan güveni sarsıcı nitelikteydi. Ancak bu saptama ve değerlendirmeler yazılmıyor, kamuoyu önünde açıkça tartışılmıyordu.

ICFTU'nun eski genel sekreteri Enzo Friso'nun 2001 yılında yayımlanan anıları kanımca bu alanda önemli bir boşluğu bir ölçüde doldurdu (Enzo Friso, *Occupation: International Trade Unionist, Struggling for Justice in a Global World*, ETUI yay., Brüksel, 2001, 178 s.). Enzo Friso, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nda 30 yıl çeşitli görevlerde çalıştıktan sonra 1992 yılında yapılan genel kurulda Genel Sekreterliğe seçildi. Bu görevde iki yıl kaldı ve 1994 yılında istifa ederek ayrıldı. Enzo Friso'nun istifasının nedenlerini 1994 yılında anlayamamıştım. Aradan geçen süre içinde yaşadıklarım ve Enzo Friso'nun yeni yayımlanan anıları, bu konuya açıklık getirdi. Enzo Friso'nun anılarında yer alan bazı değerlendirmeler, bugüne kadar çeşitli yazılarda parça parça ifade etmeye çalıştığım kaygıları da destekler niteliktedir.

Bu yazının amacı, TÜRK-İŞ'in ve üye sendikalarının uluslararası sendikal örgütlerle ilişkileri konusunda bazı gözlemlerimi belirtmekle sınırlıdır. Bu gözlem ve değerlen-

dirmelerin belgelerle desteklenerek yayınlanması ise daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir.

### 1980'E KADARKİ DÖNEMDE ULUSLARARASI SENDİKACILIK HAREKETİYLE İLİŞKİLER

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş kapitalist ülkelerdeki bazı sendikal merkezler, Soğuk Savaş koşullarında Türkiye'deki sendikacılık hareketi ile ilgilendi. Bu ilginin nedeni, işçi sınıfının uluslararası dayanışması değil, günün koşullarında "kapitalist devlet - komünist devlet" saflaşması ve gerginliği idi. Özellikle ABD devletinin doğrudan veya işçi sendikaları konfederasyonu (AFL, 1955'ten itibaren AFL-CIO) aracılığıyla gösterdiği ilgi, Soğuk Savaş'ın ürünüydü.

1960 yılına kadar bu ilişki, Hükümetin 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'un verdiği yetkiyi kullanarak uluslararası sendikal örgütlere üyelik için gerekli izni çıkarmaması nedeniyle, son derece sınırlıydı. Bu yıllarda ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) içindeki bazı anlaşmazlıklar da bu ilişkiyi etkiledi<sup>1</sup>.

1946-1960 dönemine bakıldığında, Türkiye sendikacılık hareketinin uluslararası sendikal örgütlerle ilişkilerinin ICFTU ile bazı görüşmelerle sınırlı olduğu, tek tek sendikaların uluslararası işkolu federasyonları ile önemli bir ilişkilerinin bulunmadığı söylenebilir.

Bu yıllarda gelişmiş kapitalist dünya içinde ABD'nin hegemonyası ve ICFTU içinde ABD-Avrupa çekişmesi nedeniyle, Türkiye sendi-

<sup>1</sup> Bu konuda bkz. Koç, Y., *TÜRK-İŞ Neden Böyle, Nasıl Değişecek?* Alan Yay., İstanbul, 1986, s.

kacılık hareketinin uluslararası sendikal hareketle ilişkisinden çok, ABD Devleti ile ilişkisinden söz etmek daha doğrudur. Bu dönemde, ABD Uluslararası Kalkınma Teşkilatı (AID) aracılığıyla ve İş ve İşçi Bulma Kurumu ile birlikte düzenlenen seminerler önemliydi.

27 Mayıs 1960 sonrasında TÜRK-İŞ'in ve sendikaların uluslararası örgütlere üyeliği konusunda Bakanlar Kurulu izinleri birbiri ardısıra çıktı. TÜRK-İŞ, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üye oldu. Bazı sendikalar da uluslararası işkolu federasyonlarına katıldı.

1980 yılına kadar, TÜRK-İŞ'in ICFTU ile ilişkilerinde ve çeşitli sendikaların üyesi bulundukları uluslararası işkolu federasyonlarıyla ilişkilerinde tarafların beklentileri son derece sınırlıydı.

TÜRK-İŞ ve üyesi sendikalar, uluslararası sendikal örgütlerle ilişkileri sayesinde çeşitli ülkelerdeki sendikal merkezlerle ilişkiler geliştirdiler, bu ülkelere ziyaretler yaptılar, uluslararası örgütlerin genel kurullarına katıldılar. Bu dönemde Türk sendikacılarının beklentileri gezmek ve görmekle sınırlıydı. Bu nedenle, bu toplantı ve görüşmelerden, sendikalar ve genel olarak işçi sınıfı için sağlanan somut yarar son derece sınırlıdır.

Bu dönemde Federal Almanya (DGB), İsveç (LO), Avusturya (ÖGB) gibi ülkelerin sendikal merkezleriyle bu ülkelerdeki Türk işçilerinin sorunları konusunda yapılan toplantılar da uluslararası sendikal örgütlerden bağımsızdı.

Buna karşılık, uluslararası sendikacılık hareketinin belirleyici talebi, Soğuk Savaş koşullarında anti-komünist cephede birlikte tavır alınmasıydı. Anti-komünist tavır, işbirliği

için gerekli ve yeterli koşuldu. Bu tavrın alınması karşılığında karşılıklı gezi olanakları sağlanıyordu. Bu dönemde, sermayeye karşı uluslararası düzeyde etkili bir işbirliğinden ve dayanışmadan söz etmek mümkün değildi.

1960'lı yıllarda çokuluslu şirketlerin işçi ve sendikacılık hareketi açısından yarattığı tehdit bazı uluslararası işkolu federasyonlarında algılanmaya başlandı. 1970'li yıllarda bu konularda bazı çalışmalar yapıldı. Ayrıca, OECD ve ILO bünyelerinde çokuluslu şirketlerin davranışlarını yönlendirmeyi amaçlayan ve isteyen şirketlerin uygulayabileceği davranış kuralları geliştirildi. Ancak, bu dönemde çokuluslu şirketlere karşı Türk sendikaları ile uluslararası sendikal örgütler arasında somut bir işbirliği ve dayanışma gerçekleştirilmedi.

TÜRK-İŞ ve bağlı sendikalar ile uluslararası sendikal örgütlerin ilişkisinde bu birinci dönemin özeti, "komünizme karşı ittifak temelinde gezme-görme"dir. Türk sendikacılık hareketi bu ilişkiden dikkate alınacak düzeyde etkilenmedi.

#### **1980'Lİ YILLARDAN SONRAKİ DÖNEMDE ULUSLARARASI SENDİKACILIK HAREKETİYLE İLİŞKİLER**

Soğuk Savaş devam ederken, kapitalizmin "Altın Çağı" sona erdi; kapitalizm, sürekli durgunluk ve dönem dönem krizler çağına girdi. Sermayenin işçilere ve sendikalara yönelik politikalarında temel bir değişiklik yaşandı. Ulusötesi sermayenin gücü daha da arttı. Üretim, iletişim ve taşımacılık alanlarında yaşanan büyük teknolojik atılım, sermayenin dünya ölçeğindeki gücünü ve etkisini daha da çoğalttı.

Bu genel gelişimle bağlantılı olarak Türkiye'de 24 Ocak 1980 istikrar programı ve

ardından 12 Eylül 1980 askeri darbesi geldi. Askeri darbe sonrasında TÜRK-İŞ ve bağlı sendikaların uluslararası sendikal örgütlerle ilişkilerinde önemli bir değişim yaşandı.

Uluslararası sendikal örgütler, Türkiye'de hükümetlerin sendikalara yönelik saldırısına karşı tavır aldılar. TÜRK-İŞ ve bağlı sendikaların çoğunun yönetimlerinin 12 Eylül'ü desteklemesi ve genel sekreter Sadık Şide'nin askeri yönetim döneminde Sosyal Güvenlik Bakanı olması, TÜRK-İŞ'in ICFTU'ya üyeliğinin bir süre askıya alınmasına yol açtı. TÜRK-İŞ'e bağlı bazı sendikaların askeri yönetim konusundaki tavrı da, uluslararası işkolu federasyonlarının üyeliğinden çıkarılmasına neden oldu.

Uluslararası sendikacılık hareketi Türkiye'de bu dönemde önem ve itibar kazandı. Dış ve bağlı sendikaların tutuklu yöneticilerine kendi üye kitlesi dayanışma göstermezken, uluslararası sendikal örgütler Türkiye tarihinde ilk kez destek verdi. Sendikacıların yargılandıkları salonlarda sendikaların üyeleri değil, yabancı sendikacılar yer aldı. Tutuklu sendikacıların ailelerine kendi üyelelerinden çok, uluslararası sendikal örgütlerin gönderdiği para dağıtıldı. Türkiye'de demokratik hak ve özgürlükleri genişletme ve sendikal yasakları kaldırma mücadelesi verenler, yanlarında uluslararası sendikal örgütlerin temsilcilerini buldular. Uluslararası sendikal örgütler, had safhadaki sendikal hak ihlalleri nedeniyle Uluslararası Çalışma Örgütü'ne çeşitli şikayet başvuruları yaptılar, Türkiye'nin ILO'nun her yıl toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda Standartların Uygulanması Komitesi'nde incelemeye alınmasını sağladılar. Yurtdışına kaçan sendika yönetici ve uzmanları ise, gittikleri ülkede siyasi sığınma hakkını elde etmede, devlet yardımı almada ve iş bulmada, uluslararası sendikacılık hareketinden doğrudan veya çeşitli ülkelerdeki sen-

dikal merkezler aracılığıyla dolaylı olarak destek aldılar.

Bu destek Türkiye'ye ilk kez bu denli yaygın biçimde verildi. Türkiye'de ilk kez bu denli yoğun bir baskı yaşandığında, gelen en önemli destek, uluslararası sendikacılık hareketindendi.

Bu durum bir yanılsamaya yol açtı. Uluslararası sendikal örgütler, kanımca, gerektiğinden fazla önemsenmeye başlandı. Bu örgütlerin eksiklik ve yanlışlıkları görülmeyi, gösterilmedi. Bu örgütlerle ve özellikle yardım sağlayan ülke örgütleriyle astlık-üstlük ilişkisi zımnen kabul edildi. Bunlara bağlı olarak, özellikle 1990 sonrasında önemli sorunlar yaşanmaya başlandı.

#### **1980'LERDEKİ YARDIMLAR KONUSUNDA BUGÜNÜN SORULARI**

1980'li yıllarda, o zamanlar çoğumuza çok önemli gelen uluslararası sendikal hareketin desteğine, bugün geri dönüp baktığımızda, bazı sorular akla geliyor.

Uluslararası sendikal örgütler, Türkiye'de tutuklu bulunan sendikacılar ve baskı altındaki işçiler için gönderdikleri parayı nereden sağladı? Bu paranın ne kadarı işçilerin ödedikleri ödentilerdi, ne kadarı bazı gelişmiş kapitalist ülkelerin devletlerinin kendi devlet politikaları doğrultusunda kendi sendikaları aracılığıyla yönlendirdiği kaynaklardı?

Uluslararası sendikacılık hareketi dayanışma amacıyla kaç miting, kaç eylem düzenledi? Bunlara kaç işçi katıldı?

12 Eylül darbesini ABD ve Avrupa sermayesi ve istihbarat örgütleri hazırladı ve teşvik etti. Uluslararası sendikal örgütler ve bu ülkelerin sendikal hareketleri, 12 Eylülcülerini

haklı olarak eleştirirken, darbenin arkasındaki gerçek güç olan ulusötesi sermayeyi ve gelişmiş kapitalist ülkeleri hiç eleştirdiler mi?

Uluslararası sendikacılık hareketi, Türkiye'de işçi hak ve özgürlüklerine ve sendikal haklara yönelik saldırıdan yararlanan ulusötesi şirketlere karşı kampanyalar açtılar mı? IMF'yi, Dünya Bankası'nı ve bunların dayattığı 24 Ocak istikrar programını eleştirdiler mi?

Türkiye'ye yöneltilen eleştirilerin ne kadarı gerçekten işçi hak ve özgürlüklerinin ve sendikal hakların genişletilmesi içindi; ne kadarı emperyalizmin Orta Doğu'ya yönelik politikasında zayıflatılmak istenilen Türkiye'ye karşı kullanılan birer bahaneydi?

Bu soruları 1985 yılında sormuyordum. Sıkıntılı bir dönemde sağlanan tek destek, destek sağlayana karşı şükran duygusunu pekiştiriyordu. Ancak uluslararası sendikacılık hareketini tanıdıkça, bu sorular ortaya çıkmaya ve önem kazanmaya başladı.

#### 1990'LI YILLARDA ÖNEM KAZANAN KONULAR

Bu kısa yazıda, uluslararası sendikacılık hareketinin durumuna ilişkin kapsamlı değerlendirmeler yapmak olanaklı değildir. Ancak, 1990'lı yıllardan başlayarak öne çıkan bazı noktalara değineceğim.

1980'li yıllarda Türkiye'de işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin karşısındaki görünür somut güç, baskıcı yönetimlerdi. Bunların arkasındaki ulusötesi sermaye henüz kitlelerce kavranılamıyordu. Bu nedenle, uluslararası sendikal örgütlerle aramızda önemli farklılık çıkmıyordu. Onlar da Türkiye'deki yönetimlerden sendikal hak ve özgürlük istiyordu, Türkiye'deki sendikalar da. 1989

bahar eylemlerinde yüzbinlerce işçinin sloganlarının hedefi IMF ve Dünya Bankası değildi; ANAP'tı. Uluslararası sendikacılık hareketi de ANAP Hükümetini eleştiriyordu.

Uluslararası sendikacılık hareketi ile Türk sendikaları arasındaki farklılıklar 1990'lı yıllarda ortaya çıktı. Türkiye'de yaşanan sorunlar, işçi sınıfı saflarında hızlı bir bilinçlenme ve politikleşme yarattı; güçlü bir eylemlilik geleneği oluşturuldu.

1990'lı yıllarda Türkiye'de "işçi sınıfı" kavramı, "sınıf kardeşliği" anlayışı yerleşti. Uluslararası sendikacılık hareketinde ise "işçi sınıfı" kavramı bugün bile çok az kullanılmaktadır. 1995 yılında kamu kesimi grevleri sırasında uluslararası sendikal örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir delegasyonun, Ankara'da Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü işyerinde grevci işçilerle yaptıkları toplantıda, Türk sendikacılarının konuşmalarını dinlerken kullanılan terminolojiye nasıl şaşıtlıkları, unutamadığım olaylar arasındadır. Halbuki konuşanlar, genellikle sağ partilere oy veren kişilerdi. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, 1990'lı yıllarda, bu önemli anlayış ve kavram konusunda uluslararası sendikacılık hareketini aştı.

1986 sonlarında başlayan işçi eylemliliği 1989'dan itibaren meşrulaştı, yaygınlaştı ve kitleleşti. Kamu çalışanları sendikacılık hareketi ise bu geleneği daha da geliştirdi ve güçlendirdi. 1989-2001 döneminde Türkiye, meşru kitle eylemlerinin yaygınlığı ve sürekliliği açısından, dünyanın herhalde en canlı ülkesiydi. Bu dönemde Türkiye'de hemen hemen her gün bir yerde mutlaka en az bir eylem vardı. Yasal grevlere ilişkin verilerle ülkelerarası karşılaştırmalar yapmak son derece yanıltıcıdır. Her türlü direnişi gözönüne alan karşılaştırmalarda, Türkiye ilk sıralardadır. Halbuki uluslararası sendikacılık hareketinin ve bu harekette etkili olan

örgütlerin böyle bir geleneği yoktur. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, eylemlilikte uluslararası sendikacılık hareketini fersah fersah geçti. Ayrıca, ülkemizde meşruluk ve yasallık ayrımı yapıldı. Meşru eylemlerle yasallığın sınırları zorlandı ve birçok durumda aşıldı. Uluslararası sendikacılık hareketinin bazı kesimleri bu süreci anlamadı bile.

Uluslararası sendikacılık hareketi içinde Avrupa sendikacılık hareketinin önemli bir ağırlığı vardır. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ve bağlantılı Avrupa işkolu federasyonları, işverenlerine "sosyal ortak" ("social partner") derler. Türkiye'de bir işverene böyle hitap eden bir sendikacı, herkes tarafından çok sert bir biçimde suçlanır. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, bu açıdan da uluslararası sendikacılık hareketinden son derece farklıdır ve bu fark 1990'lı yıllarda daha da belirgin hale geldi.

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu ve bağlantılı Avrupa işkolu federasyonları, yaptıkları harcamaların büyük bir bölümünü Avrupa Komisyonu'ndan (oluşmakta olan Avrupa Birleşik Devletleri'nin hükümeti) aldıkları fonlarla karşılarlar. ABD, Avrupa ülkeleri ve Japonya'daki birçok sendikal merkez, uluslararası sendikal dayanışma adı altında yaptığı harcamayı ve bu amaçla kurduğu enstitüyü <sup>2</sup>, üyelerinin ödediği ödentilerle değil, kendi ülkesinin devletinden aldığı parayla finanse etmektedir. Türkiye'de ise devletten para almak, Sendikalar Yasasına göre bile yasaktır. Devletten gizli ya da açık bir biçimde para alan örgüt, bağımsızlığını

<sup>2</sup> ABD'de AFL-CIO'nun Latin Amerika için kurduğu AIFLD, Asya için kurduğu AAFLI, Afrika için kurduğu AALC ve Doğu Avrupa için kurduğu Free Trade Union Institute; İtalya'da CISL'in kurduğu ISCOS; Japonya'da RENGO'nun kurduğu JILAF gibi.

yitirdiği iddiasıyla, haklı olarak suçlanır. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi ile uluslararası sendikacılık hareketinin önemli bir bölümü <sup>3</sup> arasında bu konuda da büyük bir anlayış farkı vardır.

Türkiye'de ulusötesi sermayeye, onun sosyal devleti ve ulus-devleti (böylece ulusal egemenliği, bağımsızlığı ve demokrasiyi) yok etmeyi amaçlayan anlayış ve uygulamalarına karşı güçlü bir tavır gelişti. Bu tavır, özellikle özelleştirme konusunda ortaya çıktı. Ancak, uluslararası sendikacılık hareketi özelleştirmeye karşı mücadeleyi savunmamaktadır. Aksine, yıllarca ETUC'un birçok toplantısında özelleştirmeye karşı çıkanlar yalnızca Türklerdi. Birçok toplantıda ETUC'un üst düzey görevlileriyle, özelleştirmeyi savundukları için, sert tartışmalar yaptık. Bu konuda da aramızda önemli görüş farklılıkları bulunmaktadır.

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu birçok konuda Avrupa Komisyonu'nun politikalarını tamamlayıcı bir çizgi izlemektedir. Bu-

<sup>3</sup> Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ETUC) faaliyetlerinde yaptığı harcamaların yaklaşık yüzde 85'i Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmektedir. Avrupa işkolu federasyonları için de benzer bir durum söz konusudur. Enzo Friso, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun üç gelir kaynağı olduğunu belirtmektedir. Birinci kaynak, üyelerin ödediği ödentilerdir. 1994 yılında bunun miktarı 380 milyon Belçika Frankıydı. Bu paranın tümü, ICFTU'nun genel merkez ve bölgesel büro harcamaları için kullanılıyordu. İkinci kaynak, gelişmiş bazı ülkelerdeki sendikal merkezlerin yaptıkları bağışlardı ve böylece oluşan Uluslararası Dayanışma Fonu 1994 yılında 50 milyon Belçika Frankıydı. Üçüncü kaynak ise, bazı ülke hükümetlerinin, ağırlıklı Üçüncü Dünya ülkelerindeki eğitim etkinlikleri için ayırdıkları ve kendi ülkelerinin sendikal merkezleri aracılığıyla ICFTU'ya ilettikleri kaynaklardı. Bunlar da 1994 yılında 170 milyon Belçika Frankı tutarındaydı (Friso, E., a.g.k., s.100).

nun bir örneği, Barselona süreci sonrasında Akdeniz bölgesi sendikaları ile yapılan toplantılardır. Diğer bir örneği ise, Avrupa'nın Balkanlar'ı kendi arka bahçesi haline getirme projesine (Güney Doğu Avrupa Paketi veya Balkan Paketi) koşut olarak, ETUC'un bu bölgedeki çalışmalarıdır<sup>4</sup>. Bu konuda da anlayış farklılığımız vardır.

Türkiye'de bugün geniş bir IMF ve Dünya Bankası karşıtı cephe vardır. Ulusötesi sermayenin beyni ve sözcüsü olarak bilinen bu örgütlere karşı açık bir tavır alınmaktadır. Ancak uluslararası sendikacılık hareketinin bu konudaki politikası, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi sermaye örgütlerine cepheden karşı çıkmak değil, onları dönüştürmeye çalışmaktır. Bu konuda da aramızda büyük yaklaşım farkı bulunmaktadır.

Türkiye'de bugün ulusötesi sermayeye karşı mücadele yükselirken, ABD, Avrupa Birliği ve Japonya sendikalarının büyük bir çoğunluğundan, gelişmekte olan ülkelerle somut dayanışma konusunda bir tavır gelişmemektedir. Gelişmiş ülke sendikaları, ulusötesi şirketlerin azgelişmiş ülkelerdeki yatırımlarında çalışan işçilerin karşı karşıya bulundukları zorlukların ve anti-demokratik baskıların aşılması için, ulusötesi sermayeye yönelik eylemlerden ve hatta tavırdan ka-

<sup>4</sup> İlk başlarda bu amaçla oluşturulan ETUC ekibinde Türkiye'deki üye örgütleri temsilen ben görevlendirilmiştim. Karadağ'daki bir toplantıda, Balkan Paketi'nin da Marshall Planı gibi ülkelerin ve sendikal örgütlerin bağımsızlığını ciddi biçimde zedeleyeceğini ifade eden konuşmamdan sonra, Orta ve Doğu Avrupa'dan Komite üyesi olan bazı kişilerin sert eleştirileriyle karşılaştım; bu tür toplantılarda, komitenin ağırlıklı görüşü dışında görüş açıklayamayacağım ileri sürüldü. Ardından da, üyesi bulunduğum bu komitenin toplantıları bana bildirilmedi ve fiilen tasfiye edildim.

çınmakta, ilgili hükümetlere protesto mesajları göndermekle yetinmektedir. Binlerce çokuluslu şirketin cirit attığı dünyada, ulusötesi şirketlerin çeşitli ülkelerdeki birimleri arasında dayanışma eylemlerinin sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. 1995 grevleri sırasında uluslararası sendikacılık hareketinden hiçbir somut destek sağlanmamıştır. Baskılara karşı gösterilen dayanışma, belirli yerlere faks göndermekle sınırlı kalmıştır. TÜRK-İŞ'in, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerde çalışan işçilerin örgütlenmesi için diğer ülkelerin sendikal merkezleriyle ve uluslararası işkolu federasyonlarıyla işbirliği yapma konusunda son dört yıldır sürdürdüğü çabalarda ve girişimlerde en küçük bir yanıt alınamamıştır<sup>5</sup>.

Bu eksikliklerde Türk sendikalarının da yetersizlikleri ve duyarsızlıkları etkilidir; ancak, belirleyici olan, gelişmiş kapitalist ülkelerin sendikalarının büyük bir çoğunluğunun yetersizlikleri ve duyarsızlıklarıdır. Bu durum, politikaları bu önemli örgütlerce belirlenen uluslararası sendikacılık hareketinin tutum ve davranışlarına da yansımaktadır.

Tüm bunlara ve benzeri nedenlere bağlı olarak, TÜRK-İŞ ve bağlı sendikalarda, uluslararası sendikal örgütlere üyelik sorgulanmaya başlanmıştır.

<sup>5</sup> Yunan Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (GSEE) 2001 yılı Nisan ayında Atina'da yapılan genel kurulunda, ETUC Genel Sekreteri Emilio Gabaglio konuşmak için kürsüye çıktığında, delegasyonun yaklaşık yarısı tarafından, "çokuluslu şirketlerin uşakları, defolun" sloganıyla 5-6 kez protesto edildi.

## SONUÇ

Uluslararası sendikacılık hareketinin sermaye ve baskıcı hükümetler konusunda doğrudan yaptırım gücü ciddi biçimde sınırlıdır. Bir örgütün gücü, onu oluşturan birimlerin gücü, tavrı ve kararlılığıyla bağlantılıdır. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki ulusal sendikal merkezlerin çoğu, ulusötesi sermaye ve kendi hükümetleri ile anlaşmazlığa düşmeden ve birçok durumda da kendi devlet politikaları ile uyumlu bir uluslararası sendikal politika izlemektedir.

Bu çerçevede, Soğuk Savaş koşullarında anti-komünist cephede yer alan sendikalara, "uluslararası dayanışma" adı altında yardım yapılmış, sendikacılara geziler düzenlenmiştir.

Bu çerçevede, askeri yönetim döneminde, Batı kamuoyunun demokratik bazı gelenekleri nedeniyle kabullenemediği baskılara karşı, gerçek sorumlular olan emperyalizmden (ulusötesi sermayeden ve gelişmiş kapitalist devletlerden) söz etmeden, baskılara karşı (büyük ölçüde devlet kaynaklı) maddi yardımda bulunulmuştur.

1990'lı yıllarda ise, Sovyet sisteminin çökmesine ve Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin özellikle 1986 sonlarından başlayarak yaşadığı büyük değişime bağlı olarak, yollar ayrıldı; ilişkiler zayıfladı.

Ulusötesi sermayenin artan gücü karşısında, işçi sınıfının ve sendikacılık hareketinin uluslararası düzeyde güçlü bir dayanışma içine girmesi, geçmiştekenden daha da önemlidir. Ancak bu düzeyde bir ilişkinin kurulabilmesinin önkoşulu, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sendikacılık hareketinin ve

ardından uluslararası sendikacılık hareketinin de, bizler gibi, IMF'ye, Dünya Bankası'na, Dünya Ticaret Örgütü'ne, emperyalizme, özelleştirmeye, taşeronlaştırmaya karşı çıkmasından, işverenleri "sosyal ortak" olarak görme anlayışını terketmesinden, işçi sınıfının eylemlilik, politika ve tüketim alanlarındaki gücünü kitlesel biçimde harekete geçirmeyi amaçlamasından geçmektedir. Ne yazık ki, bu konuda kısa vadede umutlu olmak için fazla neden yoktur. Ancak yine de **umudumuz, ulusötesi sermayeye karşı, işçi sınıfının uluslararası dayanışmasının geliştirilmesi ve mazlum ulusların emperyalizme karşı özgürlük ve demokrasi mücadelesine bu gücün de katılmasıdır.**



## Yeni İş Güvencesi Yasa Tasarısı

**Serkan DEMİREL**  
Eğitim ve Araştırma Müdürü  
TÜRKİYE YOL İŞ SENDİKASI

Bilindiği üzere uzun bir süreden beri kamuoyunda iş güvencesi yasası tartışmaları oluyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Güvencesi Yasa hazırlığını "48 yıllık rüya gerçekleşiyor" sloganıyla tanıtıyor.

Gerek kamuoyunda, gerekse sendikal ve bilimsel çevrelerde, hazırlanan iş güvencesi yasa tasarısının çalışanlara ne kadar güvence getireceği tartışıldı. İşverenler tasarıya karşı çıkarak iş güvencesi yerine kendilerine daha ucuz işgücü sağlayacak, işten çıkarmaları kolaylaştıracak alternatif tasarılar hazırladı. Bütün bunların yanısıra işverenler hali hazırda 1475 sayılı iş kanununda yer alan ve hem işçilere işsiz kaldıkları dönemde bir gelir sağlayan, hem de işten çıkarmayı caydırıcı bir yanı bulunan kıdem tazminatının kaldırılması ya da yükünün hafifletilmesini talep ettiler. Bütün bunları talep ederken gerekçeleri Haziran 2000 tarihinde uygulamaya başlayan işsizlik sigortasıydı. İşsizlik sigortasının çalışanlara bir koruma getirdiği, kıdem tazminatı ya da yeni güvencelerle ikili, hatta üçlü korumalar getirildiğini, bu-

nun da işverene bir yük olduğunu savunuyorlardı.

Bütün bu tartışmalarla birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından iki yasa tasarısı hazırlandı. Bunlardan biri "Kıdem Tazminatı Fonu Kanunu Tasarısı", diğeri ise "1475 Sayılı İş Kanunu ile 2821 Sayılı Sendikalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı" ya da kamuoyunda bilinen adıyla "İş Güvencesi Yasa Tasarısı". Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ ve TİSK tarafından görevlendirilen ve öğretim üyelerinden oluşan dokuz kişilik bir komisyon tarafından hazırlanan İş Güvencesi Yasa Tasarısı, 4 Mayıs 2001 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan'a sunuldu. Ancak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 25 Mayıs 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu'na sunulan kanun tasarısı taslağında, kıdem tazminatıyla ilgili olan tasarı geri çekilmiş, İş Güvencesi yasa tasarısının kıdem tazminatına ilişkin hükümlerini içeren 7. madde de kaldırılmıştır. Öte yandan tarım ve orman işçileri de kapsama alınmıştır.

## İş Güvencesi Yasa Tasarısı

Tasarının gerekçesinde "iş güvencesi" kavramı ile amaçlananın, işçinin işine geçerli bir sebep olmaksızın son verilebilme olanağının sınırlandırılması olduğundan söz ediliyor.

Tasarıda, 1475 sayılı İş Kanununun, iş güvencesine ilişkin hükümlerinin kapsamı, hizmet akdinin işverence feshi için geçerli sebepler ile geçerli olmayan sebepler, feshte izlenecek yöntem, feshe karşı başvurulacak dava yolu, feshin geçerli olmadığına mahkemece hükmedilmesi halinde uygulanacak yaptırımlar, ayrıca toplu işçi çıkarmaya ilişkin 24. madde değişiklikleri düzenlenmiştir. Bundan başka, tasarıya 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 30 ve 31. maddelerine ilişkin değişiklikler de eklenmiştir.

İş Kanununun 13. maddesi düzenlenilirken, ihbar sürelerine ve tazminatına ilişkin düzenlemelere dokunulmamıştır. Burada yeni olan, işverenin bildirim şartına uyması veya bildirim süresine ait ücreti peşin vermesi halinin, işçiyi feshe karşı koruyucu hükümlerden yararlanmasına engel olmayacağıdır. Ancak, işçiyi feshe karşı koruyan bu hükümlerden, işyerinde kıdemi 6 aydan az olanlar ile 10'dan az sayıda işçi çalıştırılan işyerlerindeki işçiler yararlandırılmayacaktır. Eğer işveren bu durumdaki işçilerin hizmet akitlerini fesih hakkını kötüye kullanarak, örneğin işçi işveren aleyhine dava açtığı için işten çıkarılmışsa, işveren işçiye bildirim süresinin üç katı tutarında bir kötü niyet tazminatı ödeyecektir. İşveren sözleşmeyi bildirim şartına dahi uymaksızın sona erdirmişse, kötü niyet tazminatının yanında ayrıca bildirim süresine ilişkin ücret tutarında bir tazminat daha ödemesi gerekecektir.

İş Kanununun 13. maddesinden sonra 13a olarak eklenen madde ile, belirsiz süreli hizmet akitlerinin işveren tarafından feshedilebilmesi için geçerli bir sebep bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca geçerli sebebin ne olacağı da madde içinde düzenlenmiştir. Buna göre işçinin hizmet akdini fesheden işveren, işçinin yeterliliğinden veya davranışlarından ya da işletmenin, işyerinin veya işin gereklerinden kaynaklanan geçerli bir sebebe dayanmak zorundadır. Ancak bu geçerli sebeplerin somut olarak ne olacağı, zamanla yargı kararlarıyla netleşebilecektir. Öte yandan İş Kanununun 17. maddesinde düzenlenen işverenin haklı feshini gerektiren düzenlemeler geçerliliğini korumaktadır.

Tasarının gerekçesinde işçinin yeterliliğinden ve davranışlarından kaynaklanan geçerli sebeplere örnekler verilmiştir. Buna göre:

### İşçinin Yetersizliğinden Kaynaklanan Sebepler

Ortalama olarak benzer işi görenlerden daha az verimli çalışma; gösterdiği niteliklerden beklenene göre daha düşük performansla sahip olma; işe yoğunlaşmanın giderek azalması; işe yatkın olmama; öğrenme ve kendini yetiştirme yetersizliği; sık sık hastalanma; çalışamaz duruma getirmemekle birlikte işini gerektiği şekilde yapmasını devamlı olarak etkileyen hastalık, uyum yeterliliğinin azlığı; işyerinden kaynaklanan nedenlerle yapılacak fesihlerde emeklilik yaşına gelmiş olma gibi hallerdir.

### İşçinin Davranışlarından Doğan Sebepler

İşverene zarar vermek yada zararın tekrarı tedirginliğini yaratmak; işyerinde rahatsızlık yaratacak şekilde çalışma arkadaşlarının

dan borç para istemek; arkadaşlarını işverene karşı kışkırtmak; işini uyarılara rağmen eksik, kötü veya yetersiz olarak yerine getirmek; işyerinde iş akışını ve iş ortamını olumsuz etkileyecek biçimde diğer kişilerle ilişkilere girmek; işin akışını durduracak şekilde uzun telefon görüşmeleri yapmak; sık sık işe geç gelmek ve işini aksatarak işyerinde dolaşmak gibi haller.

Bunların yanısıra işçiden bağımsız geçerli feshin sebeplerine de örnekler verilmiştir:

***İşletmenin, işyerinin veya işin gereklerinden kaynaklanan sebepler***

İşyerinin dışından ve içinden kaynaklanan sebepler olarak ikiye ayrılabilir. İşyerinin dışından kaynaklanan sebepler: sürüm ve satış olanaklarının azalması; talep ve sipariş azalması; enerji sıkıntısı; ülkede yaşanan ekonomik kriz, piyasada genel durgunluk, dış pazar kaybı, hammadde sıkıntısı gibi sebeplerle işyerinde işin sürdürülmesinin olanaksız hale gelmesi. İşyeri içi sebepler: yeni çalışma yöntemlerinin uygulanması; işyerinin daraltılması; yeni teknolojinin uygulanması; işyerinin bazı bölümlerinin kapatılması; bazı iş türlerinin kaldırılması gibi nedenler.

Görüldüğü gibi bu maddenin kapsamı oldukça geniş tutulmuştur. Ama burada olumlu sayılabilecek bir gelişme, işverenin bu geçerli nedenleri ispat yükümlülüğüdür. İşveren, işçiyi geçerli bir nedenle işten çıkardığını ispatla yükümlü olacaktır.

İşveren, iş akdini feshettiği işçiye bildirim yazılı olarak yapmak zorundadır. Bu bildirimde akdi neden feshettiğini de açıkça yazmak durumundadır. İşçi, feshin haksız olduğu ve işe iade edilmesi talebiyle yargı yoluna gidebilir. Mahkemenin feshi haksız bulması, dolayısıyla işçinin işe iadesine ka-

rar vermesi durumunda, işveren karar tarihinden itibaren bir ay içerisinde işçiyi işe başlatmak zorundadır. Aksi taktirde en az 6 aylık, en çok 1 yıllık ücret tutarında olmak üzere, mahkeme tarafından takdir edilen bir miktarda tazminatı işçiye ödemek durumundadır. Bu arada feshin geçersizliği halinde, mahkeme sonuçlanana kadar geçen sürenin en çok dört aya kadar olan kısmı için işçiye ücretini ve diğer haklarını da vermek zorundadır. Ancak, bildirim süresine ait ücret işçiye peşin ödenmişse, bu tutar yapılacak ödemeden düşülecektir. Bu maddede öngörülen tazminatların sözleşmelerle artırılmaması için, bunların değiştirilemeyeceği vurgulanmıştır.

Tasarıda toplu işten çıkarma konusuna da değinilmiştir. Buna göre işverenin bir ay içerisinde 10'dan fazla işçiyi işten çıkarabilmesi için, bir ay öncesinden yazı ile işyeri sendika temsilcisine, ilgili bölge müdürlüğüne ve İş Kurumuna bilgi vermek zorundadır.

Tasarıda 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 30. maddesinde yapılan değişiklikle, işyeri sendik temsilcisinin belirsiz süreli hizmet akdinin işveren tarafından feshinde, İş Kanununun ilgili hükümlerinin uygulanması kabul edilmiştir. Bununla birlikte, hizmet akdinin sırf sendikal faaliyetler nedeniyle olması halinde, kendisine ödenecek tazminat, en az bir yıllık ücreti tutarında olacaktır. Ayrıca temsilcilerin temsilcilik süresi içinde işyerinin işverence tek taraflı olarak değiştirilmesi ve işinde esaslı değişiklik yapılması da önlenmektedir.

Yine 2821 sayılı kanunun 31. maddesine eklenen bir fıkra ile, hizmet akdinin sendika üyeliği veya sendikal faaliyet nedeniyle feshedilmesi durumunda, ödenecek tazminat işçinin bir yıllık ücretinin tutarından daha düşük olmayacaktır. İşçinin bu neden-

le açtığı davada ispat yükümlülüğü işverene ait olacaktır. Böylece daha önce sadece işyeri sendika temsilcisi için sağlanan haklar genişletilerek tüm sendika üyelerini kapsamış, ispat yükümlülüğü de işverene verilmiştir.

Tasarı, Bakanlığın 19 Eylül 2000 tarihinde Hükümete sunduğu tasarıyla karşılaştırıldığında olumlu düzenlemeler getirmektedir. Özellikle 2821 sayılı kanunda yapılan değişiklikler, sendikaların önündeki örgütlenme engellerini ortadan kaldırabilir. Ancak yine de Türkiye'nin onaylamış bulunduğu 158 sayılı ILO sözleşmelerine uymayan bazı noktalar vardır.

158 sayılı sözleşmeye aykırı ilk nokta yasanın kapsamıdır. Deniz İş Yasası ve Basın İş Yasası kapsamındaki işçiler, tasarının kapsamı dışında bırakılmıştır. Oysa 158 sayılı sözleşmede, yalnızca belirli süreli hizmet akdi, deneme süreli hizmet akdi ve süresiz hizmet akdi ile çalışan işçilerin kapsam dışı bırakılabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca yasa sadece 10'dan fazla işçi çalıştırılan işyerlerinde uygulanacak, bu işyerlerinde çalışan işçilerin yasadan yararlanabilmeleri için de 6 aylık kıdem şartı aranacaktır. Kanımca bu durum eşitliğe aykırıdır. Öte yandan, tarım ve orman işçilerinin de kapsama alınması, olumlu bir gelişmedir.

Tasarıda, işverenin işçinin hizmet akdini sona erdirmesinde geçerli bir neden aranması, yargı yolunun açık olması ve feshin geçerli bir nedene dayandığının ispatının işverene ait olması 158 sayılı sözleşmeye uygundur. Ancak, yargı sonunda işçinin işe iade edilmemesi durumunda ödenecek tazminat miktarı ile yargı sürecinde işçiye ödenecek ücretin 4 ayla sınırlandırılması ve bu sürelerin toplu sözleşmelerle artırılmayacağı biçimindeki kısıtlamalar, kanımca olumsuzdur.

Sonuç olarak, İş Güvencesi Yasa Tasarısıyla, Türkiye'nin onayladığı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun 158 sayılı sözleşmesine birkaç nokta dışında yakın gelişmeler sağlanmaktadır.

Öte yandan, İş Güvencesi Yasa Tasarısıyla, işyeri sendika temsilcilerinin haklarında gerileme yapılmaktadır. Buna göre, işyeri sendika temsilcisinin haklı bir nedene dayanmadan işten çıkarılması ve bu durumun yargı kararıyla saptanması durumunda, işyeri temsilcisi işyerine dönmekte, işveren onu çalıştırmasa bile temsilci olduğu sürece ücret ve diğer haklarını alabilmekteydi. Yeni tasarıda ise, işyeri temsilcisi yalnızca 4 ay ücretini alabilecektir. Kazanılmış hakların geri alınması, dünyada hakim olan sosyal politika anlayışına ters düşmektedir.

Ancak, birkaç olumsuz noktanın dışında İş Güvencesi Yasa Tasarısı yasalastığı taktirde, sendikal işçilerle ilgili düzenlemelerin, sendikaların örgütlenmesinin önündeki önemli engellerden birini kaldıracağı kanısındayım.

Ayrıca, kıdem tazminatına ilişkin değişikliklerin, Bakanlar Kurulu'na sunulan son tasarıda geri çekilmesi de olumlu bir gelişmedir. Bütün bunların ışığında, yukarıda sözü edilen eksikliklerin dışında, tasarının olumlu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.



## **Borçlanma Politikasında Yolun Sonu ( 1 )**

**Bülent KÜPELİ**  
Genel Başkan Danışmanı  
**GENEL MADEN – İŞ SENDİKASI**

Ülkemizde, kamu açıklarının finansmanında borçlanma yoluna gidilmesi 80'li yılların ikinci yarısından itibaren ağırlıklı olarak tercih edilen bir politikadır. Bugüne kadar artarak devam eden kamu açıkları ve oluşan borç stoku, artık boyut ve nitelikleri itibarıyla sürdürülemez noktaya gelerek, ekonominin karşı karşıya olduğu en önemli sorun haline almıştır.

Bu çalışma çerçevesinde, bugün ülke ekonomisinin en önemli sorunu haline gelen ve özellikle 1980'li yıllarda kamu ekonomisinde ön plana çıkan iç ve dış borçlanma politikasını, bu politikayla ekonomide nasıl kaynak aktarma mekanizmaları yaratıldığını ve bugün gelinen noktayı özetle değerlendirmeye çalışacağız. Son olarak bu durumdan çıkış için alınması gereken bazı önlemlere yer vereceğiz.

Ülke ekonomisinin, özellikle de kamu ekonomisinin bugünkü duruma gelmesinin en önemli nedeni; küreselleşme sürecinin gerçekleşme biçimi olan yapısal dönüşüm programlarıyla, Türkiye'nin kapitalist dünya ekonomisine uyumlu hale getirilmeye çalışılmasıdır. Yapısal dönüşüm programlarının uluslararası sermayenin çıkarlarını maksimize etmek üzere uygulandığını unutmamak gerekir.

Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi kuruluşların dayattığı programlarla **bugün gelinen noktada; ülke borç batağına saplanmış, ulusal bağımsızlığımız tehlikeye düşmüş, ülkenin kendi geleceğini belirleme gücü artık ortadan kalkmış ve toplumsal eşitsizlik hiç zaman olmadığı kadar derinleşmiştir.**

Siyasi bir tercihle uygulanan bu doğrultudaki ekonomik politikalarla ekonomide köklü bir değişim yaşanmış, kamu açıklarının finansmanında sürekli iç ve dış borçlanma yoluna gidil-

miştir. Ekonomi ile siyasetin haddinden fazla iç içe olduğu ülkemizde, ekonomik sistemdeki değişimlerle birlikte, devletin ekonomiye müdahalesi yıllar boyunca hiç değişmeden belirli toplum kesimlerine kaynak aktarımına dönüşmüştür.

Kaynak aktarımı tercihinin belirli nedenleri bulunmaktadır. Benimsenen yeni iktisadi politikanın uygulama programının başında devletin küçültülmesi, ekonomiye müdahalesinin en aza indirilmesi gelmektedir. Daha ileride ele alınacak çeşitli nedenlerle anılan program gerçekleştirilemeyince, borçlanma yoluyla finansman sağlanması vergileme ve emisyonla yeğlenmiştir. Ekonomideki dönüşümle birlikte özel sektörün ön plana çıkarılması da, sermaye kesimine çeşitli teşvikler ve vergi kolaylıkları (istisna ve muafiyetler) tanınması biçiminde kendini göstermiştir. Cilt gide artarak sürdürülen ve vergi alma yerine borçlanarak sermaye birikimi sağlamaya yönelik kaynak aktarımları, bugün de hâlâ hakim siyasi tercih durumundadır. Kamu açıklarının bir diğer kaynağı ise, oy kaygısıyla sübvansiyon uygulaması yapılarak, borçlanma politikasına kısıtlı da olsa neden teşkil eden tarım kesimidir <sup>(1)</sup>. Oy kaygısına yönelik yapılanmanın bir diğer nedeni de seçmen-vergi mükellefi ilişkisidir.

Gelişmiş ülkelerde seçmenlerin yarısından fazlası vergi mükellefi iken <sup>2</sup>, ülkemizde mükellef olması gerekenlerin yarısı bile hâlâ kapsama alınamamıştır. Son milletvekili genel seçimlerinde Türkiye genelinde 37.429.120 seçmen bulunmaktaydı. Ülkemizdeki mükellef sayılarına baktığımızda, ücretliler dışında gerçek ve götürü usulde gelir vergisi mükellefi olanların sayısı 1998 itibarıyla 2.648.811 ve kurumlar vergisi mükelleflerinin sayısı da 472.899'dur.

Vergi alma yerine yoğunluklu borçlanma politikalarının uygulanması sonucunda ülkemizin bir çıkmaza sürüklendiği son yıllardaki vergi mükellefi sayılarının değişimine bakıldığında, durum daha da net bir görüntü vermektedir. 1983-97 dönemini kapsayan 15 yılda istihdam % 35,6 ve nüfus % 36,3 artarken, gerçek usulde vergiye tabi gelir vergisi mükelleflerinin sayısı % 3,5 oranında azalarak 1.830.841'den 1.766.314'e gerilemiştir. Aynı dönemde, götürü usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinin sayısı da % 10 azalmıştır. Gerçek ve götürü usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinin sayısı ise % 5,3 oranında azalarak 2.798.751'den 2.649.863'e gerilemiştir.

Yine aynı dönemde, kurumlar vergisine tabi olan mükelleflerin sayısı 52.540'tan 472.899'a yükselmiştir. Yani % 800'lük olağanüstü bir artış söz konusudur. Ancak, şirketleşenlere tanıyan bazı istisna ve muafiyetler sayesinde gerçekleşen mükellef sayısındaki bu patlama vergi gelirlerine yansımamıştır. Kurumlar vergisinin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payı, 15

<sup>(1)</sup> Belirtmek gerekir ki, kamu açıklarına neden olarak gösterilen tarım kesimini desteklemeyi daraltıcı politikalar 1980'de kısmen uygulanmaya çalışılmış, ancak ülkenin sık sık girdiği seçim ortamları nedeniyle genelde başarılı olunamamıştır. 5 Nisan kararlarıyla tekrar gündeme gelmiş, son olarak 2001 yılında nüfusun % 40'ını barındıran tarım kesiminin kaderiyle baş başa bırakılmasına yönelik tedbirler kararlılıkla alınmaya devam edilmektedir.

<sup>2</sup> Meriç Metin, Türkiye'de Kamu Finansmanı- Borçlanma İlişkisi, Sosyal Güvenlik Dünyası, s.33, Yıl 2, Sayı 5, 1999

yılda % 12'den % 8'e gerilemiştir <sup>3</sup>. Sermaye birikimi sağlamaya yönelik düzenlemelerle, kurumlar vergisinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı 1998 itibarıyla % 1,4 olarak gerçekleşmiştir. OECD üyesi ülkelerde bu oran ortalama % 3'ün üzerindedir.

Devletin kendi teşvikleriyle besleyip yıllar boyunca rant aktardığı bu kesimler, hem kamu borçlarının finansmanı maliyetine katılmaktan kaçınmakta; hem de devleti esir almaya çabalamaktadırlar. Kamu kesiminin eksik finansmanı ve tercih edilen borçlanma politikalarıyla, içeride belirli bazı kesimlere kaynak transferi yapılmasına olanak sağlanmış; dış borçlanmayla da yurt dışına net kaynak transferleri gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde ekonomik faaliyetlerin yarısı kayıt dışında gerçekleşirken, vergi tabanını genişletmeye yönelik düzenlemeler dahi hâlâ yapılamamaktadır.

Aynı dönemde yaşayan bir diğer kesim ise, kaynak aktarma politikalarıyla kamu maliyesinde oluşan sorunları üstlenmek durumunda kalmışlardır. **Bu kesim ücretlilerdir.** Ekonomideki dönüşümlerle, hem ücretleri –bazı yıllar hariç– reel olarak geriletilerek gelir yönünden, hem de vergi yükleri artırılarak harcama yönünden, **ücretliler son yirmi yılı aşan dönemde kendilerine yüklenen kaynak aktarma görevini yerine getirmişlerdir.**

Ücretli kesimden kaynak aktarımında bununla yetinmekle de kalmamış; sosyal boyutlu bazı kamu harcamalarında da kısıntıya gidilmesi, kaynak aktarımının –emek kesimini çok olumsuz yönde etkileyen– bir diğer boyutu oluşturulmuştur.

#### KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ (KKBG)

Kamu kesimi ülke ekonomisinde Konsolide Bütçe, Yerel İdareler, Fonlar, Döner Sermayeli Kuruluşlar, Sosyal Güvenlik Kuruluşları ve KİT'ler vasıtasıyla yer almaktadır. Devlet kendi gelir ve harcamalarını bu kanalları kullanarak gerçekleştirmektedir. Bu şekilde, devletin bir yıl içindeki gelirleri ile giderleri arasındaki gelir-gider dengesi kamu kesimi dengesini oluşturmaktadır. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği de, gelir-gider arasında oluşan farkı, yani borçlanma ihtiyacını göstermektedir. Kamu kesiminde oluşan açıkların finansmanı ise, Merkez Bankası, iç borçlanma ya da dış borçlanma yollarıyla yapılabilmektedir.

Kamu kaynaklarının kullanımında uygulanan ekonomik politikalar, toplumdaki sınıfsal yapı ile çıkar gruplarının güç dengeleriyle bağlantılı olarak şekillenmektedir. Tercih edilen politikalar, kamu kesiminin sürekli açık vermesi ve borçların sürekli artması sonucunu doğurmaktadır (Tablo 1). Borçlar için ödenen faizler ise açığı daha da artırmaktadır. Artan açık daha çok borçlanmaya, ve sonuçta da daha fazla faiz ödenmesine sebep olmaktadır. Hazinesin iç borçlanmasında vadelerin kısalığı ve reel faizlerin yüksekliği de buna eklenince, yıllık faiz ödemeleri kamu gelirleri ile karşılanamaz duruma gelmektedir <sup>4</sup>. Borç faizlerinin bütçe ge-

<sup>3</sup> Yetim Sedat, Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıt Dışı Ekonomi, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul-1999

<sup>4</sup> Borçlanma, İç ve Dış Borç Yönetimi, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu., s 27, DPT, Ankara-2000

lirleri ile ödenemeyip yeniden borçlanma suretiyle ödenmesi, bugün içine girdiğimiz borç kısır döngüsünü ortaya çıkarmaktadır.

AB üyelik sürecinin önemli bir aşaması olan Maastricht Kriterleri'ne göre GSMH içindeki payı % 3 olması gereken kamu kesimi borçlanma gereği, ülkemizde son 21 yıllık dönem boyunca % 4,6'nın altına hiç düşmemiş, 1999 yılında da % 15,3'e kadar yükselmiştir. 2000'deki borçlanma gereği % 10,9'dur. Ülkeyi borç kısır döngüsüne sokan bu durumu ne daha fazla sürdürmek, ne de bu durumdan olağan tedbirlerle kurtulmak mümkün değildir.

80'ler sonrası egemen iktisadi düşünce olan neo-liberalizmin uygulama programında, devletin ekonomideki ağırlığının sistematik bir şekilde azaltılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, 24 Ocak Kararları ile bunu izleyen çeşitli serbestleştirme politikalarının uygulamaları başlatılmış ve dönüşümün ilk beş yılında kamu kesiminin küçültülmesi önemli ölçüde gerçekleştirilmiştir. Bu yapılanmayla 1985'te KKBG % 4,6'ya kadar gerilemiştir.

Kamu gelirlerinin arttırılmamasına karşın, 1986'dan itibaren, özellikle altyapı yatırımlarının ve büyüyen borç yükü bakımından da kamu harcamalarının yeniden genişleme eğilimine girmesi borçlanma gereğinin de tekrar artmasını gündeme getirmiştir. 1986-93 arası, KKGB'nin sürekli arttığı bir dönemdir. KKGB'nin GSMH'ya oranı 1990'da % 10,5; 1991'de % 14,4; 1992'de % 14,9 ve 1993'te de % 12,0 olmuştur.

Kriz dönemlerinde ve istikrar programlarının uygulandığı yıllarda kısılan kamu harcamaları, seçim dönemlerinde ve sıcak para girişiyle sağlanan geçici rahatlatma dönemlerinde artmış; buna karşın, kamu gelirleri 90'lı yıllar boyunca dönem başındaki düzeyine (1990 yılında % 27,9) bir daha hiç ulaşamamış ve genel olarak sürekli düşme eğilimi göstermiştir. Sıcak paranın rahatlığıyla, kamu gelirlerinin GSMH'ya oranı 1992'de % 19,2'ye kadar gerilerken, harcamaların oranı % 31,2 olmuştur.

Faiz ödemelerindeki artış nedeniyle toplam kamu harcamaları da dönem boyunca artmış görünmekle birlikte, reel kamu harcamaları aslında hızlı bir erime sürecindedir. Reel kamu harcamalarının gelişimine bakıldığında, 1977-80 döneminde harcamaların GSMH'ya oranının % 21,0 olduğu ve 1980 sonrasında dönemler itibarıyla bu oranın bir daha yakalanamadığı görülmektedir.

1998'de kamu harcamalarının GSMH'ya oranı % 34,2 kadarken, faiz dışı harcamaların GSMH'ya oranı % 22,5 düzeyindedir. Aynı yıl AB'deki kamu harcamalarının GSMH'ya oranı % 47,5 ve faiz dışı harcamaların GSMH'ya oranı da % 43,5'tir <sup>5</sup>. 1999 ve 2000'e gelindiğinde, kamu harcamalarındaki büyüme faiz harcamalarındaki aşırı artışın etkisiyle % 40,1 ve % 42,0 olmuştur (Tablo 1). Nitekim, 1995'te % 11,6 olarak gerçekleşen transfer harcamalarının GSMH'ya oranı 1999'da % 19,1'e yükselmiştir <sup>6</sup>.

<sup>5</sup> Türk-İş Genel Kurul Çalışma Raporu.,s 49-51, Ankara-1999

<sup>6</sup> 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s 7, DPT, Ankara-2000

Tablo 1 - Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin GSMH İçindeki Payları (%)

| Yıllar | Kamu Gelirleri | Kamu Harcamaları | Borçlanma Gereği |
|--------|----------------|------------------|------------------|
| 1980   | 23,8           | 33,8             | 10,0             |
| 1985   | 24,8           | 29,3             | 4,6              |
| 1990   | 27,9           | 38,4             | 10,5             |
| 1991   | 25,4           | 40,0             | 14,4             |
| 1992   | 26,7           | 40,9             | 14,9             |
| 1993   | 19,2           | 31,2             | 12,0             |
| 1994   | 19,6           | 27,7             | 8,1              |
| 1995   | 20,4           | 25,7             | 5,3              |
| 1996   | 20,2           | 29,3             | 9,1              |
| 1997   | 19,9           | 24,8             | 4,9              |
| 1998   | 25,2           | 34,2             | 9,0              |
| 1999   | 24,8           | 40,1             | 15,3             |
| 2000   | 31,1           | 42,0             | 10,9             |

1998'in ortasından itibaren Asya Krizi'nin yansımaları ve ardından da Rusya'nın krize girmesi, ülkeden hızlı bir sermaye çıkışına neden olmuş ve reel faizler hızla yükselmiştir. Aynı dönemde erken seçim kararı alınması ve belirsizlik ortamına girilmesiyle birlikte, kamu harcamaları da artmaya başlamış; KKKG de ciddi bir sıçramayla bir yıl içinde % 4,9'dan % 9,0'a tırmanmıştır.

Bu gelişmelerin devamında, 1999'da yaşanan deprem felaketi sorunları daha da artırmış, borçlanma gereği 1980 sonrasındaki rekor düzeyine (% 15,3) ulaşmıştır. Sorunların çözüme kavuşturulması doğrultusunda IMF ile yapılan *stand-by* anlaşmasının etkisiyle, 2000'de KKKG oranı % 10,9'a inmiştir<sup>7</sup>.

#### KONSOLİDE BÜTÇE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM ÇÖZÜMÜN NEREDE ARANMASI GEREKTİĞİNİ GÖSTERİYOR.

Kamu gelir-gider ve harcama açıklarının gerçekleştiği en büyük oluşum konsolide bütçedir. Uygulanan borçlanma politikası ile bunun ekonomik ve sosyal yapı üzerindeki yansımaları konsolide bütçede kendini göstermektedir. Kamu açıklarının büyük bir kısmının gerçekleştiği konsolide bütçenin yapısında, son yıllarda önemli değişiklikler söz konusu olmuştur. KİT'ler ve sosyal güvenlik kuruluşlarının harcamaları ile kamu yatırımları ve personel harcamaları gibi kalemlerin konsolide bütçenin açık vermesine neden olduğu öne sürülerek, kısıntılar hep bu kalemlerde yoğunlaştırılmaktadır. Dikkat edilirse, kamu açıklarının arttığı ve borçlanma politikalarında da çıkmaza girildiği ortamlardaki bölüşüm kavgasının bir yansıması olarak, hedef şaşırtmaya yönelik bu tez sermaye tarafından gündeme getirilmektedir.

<sup>7</sup> DPT verilerine göre bu oran kullanılmıştır. Ancak, 18.12 2000 tarihli İMF' ye gönderilen ek mektupta: "...kamu sektörü borçlanma gereğinin 2000 yılında GSMH'nın %18,5' lik seviyesinden, 2001 yılında GSMH'nın %10' una düşmesi öngörülmektedir" ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 2 - 1980-2001 Döneminde Konsolide Bütçenin Harcama Kalemlerinin Ağırlıklarındaki Değişim

| Yıllar | Paylar (%)           |                       |            |                      |                |                   |
|--------|----------------------|-----------------------|------------|----------------------|----------------|-------------------|
|        | Personel Harcamaları | Diğer Cari Harcamalar | Yatırımlar | KİT'lere Transferler | Faiz Ödemeleri | Diğer Transferler |
| 1980   | 32,6                 | 13,3                  | 17,6       | 13,8                 | 2,9            | 19,9              |
| 1985   | 23,6                 | 15,2                  | 20,7       | 3,4                  | 12,5           | 24,7              |
| 1990   | 38,6                 | 10,2                  | 14,7       | 1,8                  | 20,4           | 14,3              |
| 1991   | 37,8                 | 8,5                   | 13,2       | 9,4                  | 18,5           | 12,6              |
| 1992   | 42,4                 | 9,1                   | 13,2       | 3,7                  | 18,2           | 13,4              |
| 1993   | 34,7                 | 7,2                   | 11,7       | 5,3                  | 23,8           | 17,3              |
| 1994   | 32,9                 | 8,2                   | 5,6        | 2,3                  | 33,2           | 17,7              |
| 1995   | 29,5                 | 8,3                   | 5,4        | 2,7                  | 33,8           | 20,3              |
| 1996   | 24,6                 | 7,9                   | 6,4        | 1,9                  | 37,8           | 21,4              |
| 1997   | 25,8                 | 8,9                   | 8,0        | 1,5                  | 28,3           | 27,6              |
| 1998   | 24,8                 | 8,3                   | 6,4        | 1,3                  | 39,6           | 23,8              |
| 1999   | 24,7                 | 8,0                   | 5,5        | 0,7                  | 38,3           | 22,8              |
| 2000   | 21,4                 | 7,8                   | 5,3        | 1,9                  | 43,9           | 19,7              |
| 2001   | 18,7                 | 7,0                   | 4,7        |                      | 52,3           | 17,3              |

Siyasal iktidarlar da uygulanan politikalar doğrultusunda bunu desteklemektedir. Bugün de KKKG'nin GSMH'ya oranının % 10,9 olduğu, konsolide bütçe içinde tüm vergi gelirlerinin borç faizlerine yetmediği ve borç faiz ödemelerinin bütçe harcamaları içinde % 50'ler düzeyini geçtiği bir ortamda, % 1 düzeyine inen KİT'ler hedef alınmaktadır. Kamu açıklarının ana sorumlusu gibi gösterilmeye çalışılan **KİT'ler** kasıtlı olarak gözden düşürülmeye çalışılmaktadır. Oysa, bütüncül bir değerlendirme yapılması durumunda, tüm olumsuzluklarına karşın KİT'lerin ekonomiye aslında yük değil katkı sağladığı görülmektedir. Bütçeden KİT'lere yapılan transferlerin bütçenin büyüklüğüne oranına yıllar itibarıyla bakıldığında, 1980'de bütçenin % 13,8'i KİT'lere ayrılırken 1985'e gelindiğinde bu oranın bıçakla kesilmiş gibi % 3,4'e düştüğü ve aynı gerilemenin 90'lı yılların sonlarında

da devam ettiği görülmektedir (Tablo 2). Bütçenin diğer harcama kalemleri gibi KİT'ler üzerinden de tasarruf edilirken, kamuoyunda KİT'lere hazineye tek yönlü bir yardım sağlandığı izlenimi yaratılmaktadır. Oysa, son yıllarda KİT'lerden Hazine'ye ödenen dönem kârlarının tutarı, Hazine'den KİT'lere aktarılan sübvansiyon tutarından daha fazladır. Ayrıca,

KİT'lerin vergi yükümlüsü ve aracısı olarak bütçeye sağladıkları katkılar da yine sermaye çevreleri tarafından göz ardı edilmektedir <sup>8</sup>.

Bütçe açıklarının nedeni olarak gösterilen **Personel Harcamaları**'na 1980 sonrası bütçe harcamaları içinde ayrılan pay, 1989-1993 dönemi hariç, sürekli bir azalış eğilimi içindedir. 1980'de bütçe harcamalarındaki payı % 32,6 olan personel harcamaları, 1999 sonunda IMF ile yapılan *stand-by* anlaşmasının ardından, 2000'de % 21,4'e kadar düşürülmüştür. 2001'de yaşanan krizin ardından uygulamaya konan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" çerçevesinde ise, aynı payın % 18,7'ye çekilmesi hedeflenmektedir (Tablo 2). Yani, **personel harcamaları 80'lerde geriletildiği düzeyin daha da gerisine düşürülerek dip noktaya çekilmiştir**. Bu ortamda bile, ".... kamuda çalışan personel sayısının azaltılması gereği, personel harcamalarının çok yüksek olduğu...." gibi değerlendirmeler yapılmakta ve bu kalemden hâlâ tasarruf yapılması istenmektedir <sup>9</sup>. Oysa, personel harcamalarının toplam tutarının çok yüksek olduğu dönemde bile, bütçeden aldığı pay gelişmiş ülkelerdeki hayli altında kalmaktaydı. OECD ortalaması olarak kamu personelinin toplam istihdamdaki payı % 20,5 düzeyinde iken, Türkiye'de bu oran % 10-11 civarındadır. KİT'ler dahil edildiğinde bile % 15 düzeyinde kalmaktadır <sup>10</sup>.

Ekonomideki dönüşümle birlikte, **kamu yatırımlarının bütçe içindeki payı da** tıpkı KİT'ler ve personel harcamaları gibi **dramatik bir şekilde düşmüştür**. Kamu yatırımlarının genel yatırımlar içindeki payı -80'lerin ortalarında altyapı yatırımlarına ağırlık verilmesiyle ulaşılan % 23,6'lık azami değerden sonra- günümüze kadar sistematik bir biçimde geriletilerek 2000'de % 5,5'e kadar düşürülmüştür ve içinde bulunduğumuz yılda da % 4,7'ye kadar çekilmesi hedeflenmektedir (Tablo 2).

Gelişme yolundaki bir ülkede kamu yatırımlarının bu ölçüde azalması, gelişmeden toptan vazgeçilmesi anlamını taşımaktadır. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; son yıllarda süreklilik kazanan kamu açıklarının yol açtığı borçlanma gereğinden kaynaklanan yüksek faiz oranları nedeniyle, kamu yatırımların olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir.

**Sosyal Güvenlik Kuruluşları**, son yıllarda verdiği açıklar nedeniyle eleştirilmekte, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin bütçe açığına yol açtığı propagandasıyla kamuoyu sürekli olarak yanıltılmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi tasarruf edilmesi gereken bir harcama kalemi olarak hedef gösterilmektedir. 1991 yılına kadar sürekli fazla veren, hazineye yıllar boyunca kaynak aktaran bu kuruluşlar da bilinçli olarak bugünkü duruma itilmişlerdir. Anayasasında "sosyal devlet" olduğu vurgulanan ve milyonlarca çalışanına sosyal güvenlik hizmeti götürmekle yükümlü olan devlet, sosyal güvenlik kuruluşlarının kaynaklarını ucuz finansman kaynağı olarak yıllarca kullanmıştır.

<sup>8</sup> Ayrıntılı bilgi için bakınız: KİT'ler ve Özelleştirme, İddialar ve Gerçekler, Ankara-1998., Türk-İş Yıllığı 1., Ankara-1999

<sup>9</sup> Borçlanma, İç ve Dış Borç Yönetimi., s 34-35

<sup>10</sup> Oyan Oğuz, "Hizmet Anlayışı Olmayan Bütçeler Dönemi Sona Ermelidir.", Oknos Dergisi, s26, Cilt 3, S 2, 2001

Bütçe gelir ve giderlerinde -faiz hariç- fazla verilmesi ve faiz için kaynak yaratılması, yukarıda ana hatlarıyla değinilen özveriler temelinde gerçekleşmektedir.

Diğer harcama kalemlerinde gidilen kapsamlı kısıtlamalara rağmen, kamu kesiminde verilen açıklar nedeniyle, **Faiz Harcamaları'nın** bütçe içindeki payının yirmi yıllık süreç sonunda bugün ulaştığı boyut ortadadır. Konsolide bütçeler transfer bütçeleri niteliğine bürünmüştür. Yukarıda değindiğimiz politika ve uygulamalar yüzünden, bugün bütçenin yarısından fazlasını faiz ödemeleri oluşturmaktadır. Özellikle ekonomideki dönüşümlerle birlikte, araları git gide sıklaşarak yaşanan her kriz döneminde faiz payında bir sıçrama oluşmuştur. Dönem başında % 2,9 kadar olan bütçe harcamaları içindeki faiz giderleri payı 1985'te % 12,9'a, 1989-93 dönemi sonunda % 23,8'e, 1994-96 döneminin sonunda ise % 37,8'e çıkmış ve 2000'e gelindiğinde de % 43,9'a yükselmiştir (Tablo 2). Bu yüksek orana rağmen dikkat edilmesi gereken nokta; aslında faiz ödemelerinin çok daha yüksek olduğudur. Bütçe kanunlarına konulan hükümlerle, faizlerin bir kısmının gider olarak gösterilmeden ödenmesine imkan tanınmaktadır. Dolayısıyla bütçede gösterilen faiz ödemesi toplam ödemenin bir kısmını oluşturmaktadır <sup>11</sup>.

Uygulamaya konulan istikrar programıyla, 2001 için hazırlanan bütçede, borçlanma gereğinin azalması, mevcut faiz oranlarının düşmesi ve faiz yükünün de azalması hedeflenmişti. Ancak, Şubatta yaşanan krizle birlikte tüm dengeler alt üst oldu. Hazırlanan ek bütçede, bu yıl bütçe harcamalarının % 52,3'ünün faize gideceği öngörülmektedir. Çıkarılan 31 katrilyonluk ek bütçenin % 80'i faize gidecektir. 43 katrilyon lira gelir beklenen bütçede 41,3 katrilyon lira faiz ödemeleri için ayrılmış bulunmaktadır.

**Kriz öncesinde toplanacak her 100 liralık verginin 53 lirası faize gidecekken, şimdi toplanacak her 100 liralık vergiye karşılık 106 lira faiz ödenecektir**<sup>12</sup>. Yani, faiz dışında her türlü harcama kısıllacak, yatırım yapılmayacak, hizmet verilmeyecek, çalışanların reel ücretleri daha da geriletilecek, kamu ürün ve hizmetlerinin fiyatları arttırılacak, sistem içindekilerin vergi yükü daha da arttırılacak ve yeni dolaylı vergiler getirilerek bütçenin faiz dışı fazla vermesi sağlanacaktır. Gelir dağılımının bu kadar bozuk olduğu, yaşam standardının bu kadar hızlı düştüğü bir ülkede, bütçede faiz dışı fazlalık yaratmaya çalışarak sorunu çözmek mümkün değildir..... (Davamı gelece sayımızda)

<sup>11</sup> Borçlanma, İç ve Dış Borç Yönetimi, s 28

<sup>12</sup> 1990 yılında toplanan her 100 liralık vergi gelirin 32 lirası faiz ödemek için kullanılmaktaydı.



## Toplu İş Sözleşmelerinde Sendikaların Rolü

**Yılmaz ALTUNÖZ**  
İktisatçı

Makalenin başlığının ilginç bir başlık olduğunun farkındayım. TİS'de ki bütün rol sendikalara ait değil mi diyebilirsiniz. Ancak Türkiye'de sözleşme süreci ve bağitlanma boyutuna ciddi manada tanıklık eden herkes yazı başlığının hiçte ilginç olmayacağını farkında olacaktırlar.

Anayasada , yasalarda ve sözleşme kitaplarında sendikaların TİS'le ilgili görev ve yükümlülükleri yer almaktadır. Bu görev ve yükümlülüğü ise kısaca şöyle tanımlayabiliriz; işletme ve iş yeri düzeyinde işçilerin çalışma ilişkilerinde çıkarını savunmak, hak ve menfaatlerini korumak.

Ancak, sendikaların bu konuda üzerilerine düşen görevleri de sağlıklı bir şekilde yerine getirdikleri tartışılmakla birlikte, sendikaların görev ve sorumluluk alanı yalnızca işletme ve iş yeri düzeyi değil ülke sathında, iç ve dış olaylar karşısında emeğin rolünün çerçevesini ve boyutunu çizmek olmalıdır.

Ama, başta sendikalar olmak üzere sivil toplum örgütlerince emeğin rolünün; ekonomide, siyasette, sosyal boyutta, eği-

timde, sağıkta, dış politikada tepkisi-etkisi-yetkisi boyutunun ne olacağı gündeme alın(a)mamış ve oturtulamamıştır. Gerçek olan ise şudur; toplumsal, ulusal ve ulus ötesi bütün olaylar mavi yakalı emek yoğun ya da beyaz yakalı fikir emek yoğun ile oluşmaktadır. Buna rağmen buralarda emeğin temsilcileri rol al(a)mamış ve emeğin rolü sorgulan(a)mamıştır.

### Sözleşmeleri Değerlendirirken

Bağitlanan sözleşmeler çevre faktörlerinden bağımsız bir şekilde gerçekleşemez. Çevre faktörü ise iç ve dış faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle toplu iş sözleşmelerini değerlendirirken mutlaka sözleşmelerin ya da sendikaların etkilendiği faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu etmenler ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasal, ekonomik durum, önemli bir etken olarak da küreselleşme olgusunu - ki küresel bir olgu olan sermayenin ulusal sınır tanımadan sınırlar ötesi serbest dolaşımı ancak emeğin ise hukuksal, sosyal ve ekonomik vb. nedenlerle sermaye gibi serbest hareket edememesi- önemli bir faktör olarak sıralayabiliriz. Bunlar sendikaları di-

şarıdan çepeçevre kuşatan ve hareket alanını olumlu veya olumsuz bir şekilde etkileyen çevresel faktörlerdir. Ancak bunlarla birlikte T.İ.S'in en önemli boyutunu **sendikal hareketin felesefik** ya da diğer bir ifade ile **sendikal hareketin etik boyutunun** oluşturduğu söylenebilir. Bu ise sendikaların iç dinamikleri ile yakından ilgilidir. Sendikalar zoru başarmakla yükümlüdürler. Zoru başarmak ise sendikal hareketin çıkış felsefesine sıkı sıkıya bağlı kalmakla mümkün olacaktır. Türkiye'de sendikal hareketin açmazlarının başında çevre faktöründen önce sendikal hareketin felsefesinden uzaklaşma ve etik boyutunun hiçe sayılması geldiği söylenebilir. Çünkü, Bir Mayıslar sendikal felsefenin ve ahlakın çevre faktörüne galip geldiği günlerin adıdır.

### Sözleşmenin dinamikleri

Sendikalar varlıklarını sözleşmelerle ortaya koyarlar. Ancak sözleşmeler birey merkezli olmakla beraber toplumsal olan ve görünüm arz eden anlaşmalardır. Bu nedenle basit ve sıradan bir olay değil tam tersine milyonlarca insanı yakından ilgilendiren ve etkileyen anlaşmadır sözleşmeler. Yığınların hayati meselesi olan bu olayın mutlaka ana dinamikleri ortaya konmalıdır.

Sözleşme ve karar verme sürecinde en önemli şey, karşılaşılan olaylara sağlıklı yaklaşım ve olayların tanımlanmasıdır. Bu ise sözleşme komisyonlarında görev alan sendikacıların bilgi donanımı ve altyapısı ile mümkün olacaktır. Ayrıca danışmanların sendikal kültür ve yetileri bu konuda önemli rol almaktadır.

Karar alma süreci değişik aşamalardan oluşmaktadır. İlk aşama sorunun tanımlanması ve hedeflenen boyutun çerçevesinin çizilerek, karar konusunun açık olarak ortaya konulmasıdır. İkinci aşama öncelikle ulusal daha sonra ise ulus ötesi yani küresel veriler toplamadır. Konu ve sorunla ilgili ihtiyaç duyulacak ve toplanması gereken

her türlü bilgi veridir. Üçüncü aşama alternatif oluşturmaktır. Karşılaşılan sorunlar inisiyatif dışı ve kural dışı alınması muhtemel kararlar içinde sorun veya konuya ilişkin en uygun gelebilecek kararı belirlemek ve kırılganlıkları önlemek için alternatifleri ortaya koymak gerekmektedir. Karar alma sürecinin dördüncü aşaması alınan kararı hayata geçirmek, uygulamak ve uygulamayı sürekli izlemektir. Son aşamada ise alınan kararları ortaya konulan alternatif ve teklifleri takip ve tepki ile sonuçlandırmaktır.

Bu karar alma süreci sendikalarda farklı düzeylerde işlemektedir. Stratejik, taktik ve teknik gibi. En üst düzey diyebileceğimiz kurumsal düzey stratejik kararlar almaktadır. Onun altında yer alan örgütsel düzeyde taktik, en altta yer alan teknik düzeyde teknik kararlar alınmaktadır. Karar alma düzeyleri, her düzeyde ayrı ayrı bir komitenin oluşturulması ve komite üyelerinin ise son derece deneyimli, bilgili ve ufku açık üretici insanlardan oluşması başarı için önem taşımaktadır. Somut olarak bakıldığında, stratejik düzeyde alınacak kararları, çevre faktörünü ve sendikal dinamizmi yakından bilen sendika genel merkez yönetiminden oluşacak komite alacaktır. Taktik kararlar ise daha önceden oluşturulan bilgi bankası ve sendikal kültür rehberliğinde sendika şubelerince oluşturulan komite ve teknik kararlarda işyeri işçi/sendika temsilcilerinden, danışma kurullarından oluşacak komiteler tarafından alınacak, uygulanacak, yorumlanacak ve denetlenecektir.

Sözleşme sürecinin sağlıklı olması ve yeni kazanımların elde edilmesi sendikal karar alma düzleminin; stratejik, taktik ve teknik boyutta eşgüdüm içerisinde gerçekleşmesine bağlıdır.

### TİS bağlamında Faktör ve Alan

Sözleşmenin dinamikleri sendikal hareketin felsefesi ve kendisini kuşatan çevresinden oluşmaktadır. Çevre boyutu

ise onu kuşatan alan ve faktörlerden meydana gelmektedir. Başarılı bir sözleşmenin bağitlanabilmesi sözleşme komisyonlarında görev alan komitenin alan ve faktörleri bilimsel ve sosyal veriler çerçevesinde çok iyi algılamaları gerekmektedir. Alan; dünya, Türkiye, işkolu, sektör, sendika, işletme ve işyerlerinden oluşmaktadır. Alan içerisinde küresel boyutun beraberinde getirdiği ekonomik, sosyal ve hukuki bağlamların sağlıklı bir şekilde algılanması çok önem taşımaktadır. Faktörler ise; insan unsurunun bizzat içerisinde rol aldığı siyasal-yönetmel, ekonomik, sosyo-kültürel, normatif, doktor iner-ideolojik, verimlilik-etkinlik; çalışma ortamı, teknoloji ve diğer çevresel (medya, alışkanlıklar, kültür, kurum ve kuruluşları gibi doğrudan etkili olduğu düşünülmeven) değişkenlerdir.

Alanlar; sendikal hareketi veya TİS'i yakından etkilemesi mümkün olan faktörlerin odaklandığı noktalar. Faktörler ise bu alanlarda ortaya çıkmış veya çıkacak TİS'i etkilemesi olanaklı konjonktür el değişkenler herhangi bir alanda ortaya çıkan olay, değişme, gelişme veya sorunlar olarak anlaşılabilir. Faktörlerin, ait oldukları alan içinde gözlemlenmeleri konum, içerik ve niteliklerini belirlemeyi kolaylaştırmaktadır. Böylece onların diğer alanlar ve faktörlerle bağlantısı toplu iş sözleşmesini ne derece, ne yönde ve ne şekilde etkileme ihtimallerinin bulunduğu kestirilebilecektir. Burada başarılı bir sözleşme için önemli bir tespit olarak faktör ve alan hakkında sendikal üyelerin ciddi bir şekilde bilgilendirilmelerine ihtiyaç olduğu söylenebilir.

#### TİS' de sendikaların rolü

2001 yılı Türk-ış önderliğinde özelde kamu kesiminde olmakla beraber diğer iş yerlerinde ve genelde Hak-ış ve Disk'in sözleşme bağitladığı yıl oldu. Türk-ış ile hükümet arasında gerçekleştirilen protokol işçiler arasında müspet karşılanmadı. Çünkü, protokolde demokrasiden ve sendikaların iradesinin varlığından söz etmek olanak dışı. O protokolde Derviş'in ekonomik programı, Başbakanlık Ekonomik ve Sosyal Konseyin raporu ve İMF'ye verilen iyi niyet mektupla-

rı görünümünde ulus ve ulus ötesi sermayenin olduğu söylenebilir. Protokolün maddelerine bakıldığında söz konusu program ve raporların maddelerin aynısı ya da değişik bir uzantısı olduğu görülecektir. Yalnızca, zorunlu emeklilik dışında. Ancak bununda ütöpik olduğu emekliliğini dolduran işçilerin bulundukları şehirlerden başka şehirlere istek dışı tayinlerle kısa zamanda anlaşıldı. Çünkü, bu şekilde rotasyona tabi tutulan işçilerin çoğu emekli olmaktadır. Kısacası TİS protokolünde sendikaların rolünün boyutunun ne olduğu örneklemeye ihtiyaç olmadan görülmektedir.

TİS'de sendikalar rolü etken olmalı edilgen değil. Sendikal felsefe bunu gerektirir. Sendikal hareket tarihsel olarak yönetimin işyeri düzeyinde keyfi uygulamalarını engellemek, çalışma koşullarını geliştirmek, adaletli ekonomik kazanımlar elde etmek ve toplumsal düzeyde demokratik değerlerin gelişmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkmış ve gelişmiştir.

Sendikaların rolü; TİS'e otururken çevresel alan ve faktörleri bilimsel anlamda gündeme alabilmesi, istemlerini dillendirirken dayandığı bilimsel-sosyal verilerini kamuoyuna açıklayabilmesi, Sermayenin anti-sosyal ve anti-demokratik taleplerine alternatif tepki ve teklif geliştirebilmesi ile orantılıdır. İşsizler ordusuna her gün binlerin katıldığı bir ülke ki, beyaz yakalı ve mavi yakalı kalifiye işgücüne sahip olmasına rağmen kamusal ve özel sektör sanayiine ait işlerin bir başka ülkelere ihale edildiği bir ortamda sendikaların sessizce varlığını sürdürmesi bilimsel ve sosyal verili alternatifler ortaya konul(a)maması sendikaların iş yerlerinde ve sosyal hayatta üstlendikleri rolün alanına işareti olmalı. **Teklifsiz tepkisel basın bildirisi ve açıklamaların sendikaların sosyal hayatta edilgen olduklarının göstergesi kabul edilmektedir.**



**OKNOS : Küreselleşme**

## Küreselleşme mi Kapitalizm mi ?

**Koray Değirmenci**  
Dış İlişkiler Uzmanı  
TÜRK - İŞ

Küreselleşmenin sendikal harekete etkisi üzerine oldukça fazla duruldu ve bu konu hala can alıcı yerini koruyor. Ancak küreselleşme dediğimiz sürecin kendisinin daha fazla tartışılması, bu sürecin zamanla daha doğru kavranması ve dinamiklerinin daha fazla anlaşılması bir kaç noktada önem kazanmaktadır. Sürece verilecek tepkinin ve geliştirilecek mücadele araçlarının işlerliği böyle bir analizle mümkün olacaktır. Konunun tekrar tekrar tartışılmasının bir diğer önemli işlevi de sürecin geleceğine ve yakın gelecekte olası etkilerine ilişkindir. Bu noktada yapılacak her çözümleme, sürecin doğru kavranmasını gerektirmektedir. Küreselleşmenin sendikalar ve genel olarak işçi sınıfı üzerindeki görünen etkilerinin yanı sıra, bir de analizin içinde daha köklü yer tutan ideoloji kavramı ile açıklanacak yapısal etkileri mevcuttur. Küreselleşme daha çok kavrandıkça, kavramsal olarak birçok eleştiride yapılan bir yanlışın farkına varılacaktır. Karşı çıkılması gereken küreselleşme değil kapitalizmin kendisidir. Kapitalizm uygun bulduğu her dönemde uluslararasılaşma eğilimini zaten taşımıştır. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin getirdiği

tüm olumsuzluklar kapitalizme içkin olan eğilimlerin sivrilmiş biçimidir.

Sendikalar endüstriyel devrimi takiben Batı ülkelerinde zorlu mücadeleler sonucu geliştiler. Batı toplumlarındaki kapitalizmin bugünkü oturmuşluğunu öncelleyen acımasız birikim esnasında, emek üretim faktörlerinden yalnızca biriydi. O zaman işçilerin sendikalarda örgütlenmesi demokratik bir hak gibi görünmüyordu. Aksine işçilerin haklarının korunması gibi bir uğraşın anlamsızlığı gibi bir düşünce hakimdi. İlk başta loncalardan evrilen sendikalar aynı zamanda birer klüp ya da dernek gibi faaliyet göstermeye başladı. Henüz 18. yüzyılın ortalarında sendikalar çok güçsüzdü. Varlıklarını kanıtlayabilecek noktada bile değildiler. İşçiler ya siyasal bir partinin etrafında ya da fabrikalardaki bazı işçi önderlerinin etkisiyle bilinçlenerek bir takım etkilerde bulunmaya başladılar. Birçok yerde işçi sınıfı hatalarını deneyerek öğrendi. Yanlış mücadele araçlarının farkına vardı. Ancak anlaşılması gereken olgu kapitalizmin bazı dönemlerinde ekonomideki büyüme ile demokratik bir hak gibi görünen hatta desteklenen sendikaların, bazı dönemlerde

de tamamen bir engel gibi görünmesi ve önünün kesilmeye başlamasıdır. Toplumda ki ani değişimlerin, devrimlerin sonunda bu tür bir yargı hakimdir. Aynı zamanda kriz dönemlerinde de bu tür anlayışı gözlemleyebiliriz. O zaman şöyle bir soru sorabiliriz: Kapitalizmin doğası, ister liberal demokrat, ister sosyal devlet, ister neo-liberal olduğunu iddia etsin, sendikaların oluşumuna ve demokratik bir hak olarak kabulüne ters midir? Bu kısmen böyledir. Eğer kapitalizmin, özel olarak ekonomik yapının durağan olmadığını, zaten gelişiminin en baştan faydacı bir felsefi yapının ve sermaye birikiminin üzerine oturduğunu kavrarsak bu sorunun kendisi anlamsızlaşacaktır. Dolayısıyla yapının doğası yoktur, taktikler ve uyum politikalarıyla 'oluşacak' bir çerçevesi vardır.

Bu analizin etrafında sendikaların bugün nasıl bir düzleme oturduğunu anlamamamız mümkün olur. 2. Dünya savaşının öncesinde 1929'lardan başlayan kriz koşullarından kendisini Keynesçi bir yapıyla kurtaran kapitalizm, herkesin hissettiği ve algıladığı gibi 1970'lerin ortalarından başlayan süreçle yeni bir kriz sürecine itildi. Bu sürecin oldukça bilinçli politikalarla aşılmaya çalışıldığını söylemek güç olur. Yeniden yapılanma politikalarının özeğinde bulunan özelleştirme sürecinin henüz 1980'lerin başlarında Avrupa'nın bazı ülkelerinde uygulanmadığını aksine krize çözüm yolu olarak kamu kurumlarının etkinliğinin artırılmaya çalışıldığını gözleyebiliriz. Ancak bazı ülkeler, bugünkü bildiğimiz haliyle yeniden yapılanma politikalarına öncülük ettiler. Avrupa'nın bazı ülkelerinde sosyal demokrat hükümetlerin yerini neo-liberal, muhafazakar partiler aldı. İngiltere'de Thatcher ile başlayan süreç bir ekol haline geldi. Dünya ölçeğinde iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi üretim organizasyonu üzerinde çok ilginç değişimler yarattı. Bir yandan yönetim, bir yandan da üretimin düzenlenmesinde yeni olanakların yolunu açmaya imkan veren bu gelişimlerin etkisi çok hızlı

oldu. Bloklama da bu süreçte anılması gereken önemli oluşumlardandır. Dünya ölçeğinde ülkeler arasında yeni birliklerin kurulması ve de varolan biçimlerinin güçlendirilmeye çalışılması, uluslararası rekabetin ne kadar çetin olduğunu göstermektedir. Ayrıca ülkeleri bağlayıcı, çoğu kez de ulusal hukuğun üstüne çıkan uluslararası ticaret anlaşmalarının imzalanması bu sürecin altyapısını oluşturdu. Ulusal kalkınmacı politikaların sonu anlamına gelen bu süreç değişime ayak uydurma olarak duyuruldu. Paradoksal olarak, bu sürece eklemelenenler iyice marjinalleşirken eklemelenenler de kendilerinin denetleyemediği, çoğu kere kendilerine dayatılan, her an krizin eşliğinde olan bir tür ekonomik yapılanmanın altına imza atmış oldular. Bu olguları bir kenara yazarken aslında belirli yapıların makro düzeydeki gelişmelerden doğrudan etkilendiğini ve onlara göre biçimlendiğini, daha seyrek olarak da onları biçimlediğini görüyoruz. Bu sendikalar için de böyledir. Bir dönemde yapılarla gayet uyum içinde olan ve onlarla içiçe geçme becerisini gösterebilen sendikal hareket başka bir dönemde bunların çanına bazen isteyerek bazen de istemeden ot tıkamaktadır. 60'larda ve 70'lerdeki haliyle sendikacılık bugünün yapısal oluşumları için kabullenilemez bir olgudur.

Küreselleşme sürecinin sendikalar üzerindeki etkisi ilk olarak üye sayılarındaki belirgin bir düşme eğilimi ile kendini göstermiştir. 1985 ile 1995 arasında sendikal işçilerin üye sayılarındaki düşüşü bir kaç ülke ile örnekleyebiliriz. Bu süreçte üye sayısındaki düşme yüzde olarak Arjantin'de 42,6, ABD'de 21,1, Japonya'da 16,7, Fransa'da 37,2, Almanya'da 17,6, Yunanistan'da 33,8, İtalya'da 7,4'tür (Koç, 1999:14). Ancak bu noktada İskandinav ülkeleri istisna ülkeler kategorisine girmektedirler. İsveç, Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İzlanda bu ülkelerdendir. Bu ülkelerde üye sayısında yükselme eğilimi bile gözlenmektedir. Bu yazının sınırlarını aşsa da bu tür örnekler

ekonomik dönüşümün istediği sendika tipine dair bize kaynaklık edebilirler. Ancak denebilir ki, İskandinav ülkeleri dışında genel olarak OECD ülkelerinin tümünde ekonomik yendien yapılanmanın sendikalar üzerine etkisi olumsuz olmuştur. Türkiye, Yunanistan ve İspanya dışındaki diğer ülkeler sendikal yoğunlukta belli bir istikrara kavuşmuşken, bu sayılan ülkelerde üye sayılarındaki belirgin kayıp devam etmektedir. Sendikalı üye sayılarındaki düşme analiz edilirken önemli olan nokta bu verinin hangi ölçekte kullanılacağı sorunudur. Kuşkusuz farklı ülkelerdeki sendikal işçi sayısının birbiriyle karşılaştırılması bize bu iki ülke arasında sendikal örgütlenmenin gelişkinliği ya da niteliği hakkında sağlam bir bilgi veremez. Aynı şekilde sendikal işçi sayısındaki azalma ancak aynı ölçek için kullanılabilir bir veri olmaktadır. Bu nedenle istisna olarak gördüğümüz ülkelerdeki durum genel bir eğilimi yansıtmamakla beraber diğer ülkeler için herhangi bir model oluşturulabilecek nitelikte de değildir.

Sürecin dönüştürdüğü iddia edilen diğer bir alanda ulusal ekonomi diye tarif edilen alandır. Devletin ve genel olarak ulusal ekonominin geleneksel işlevlerinden olan tam istihdam, büyüme, düşük faiz oranları, kamu harcamaları artık yeniden tariflenmektedir. Ülkeden sermaye kaçması tehdidi ve açıkları kapatmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak için gereksinim duyulan yabancı sermayeyi çekme uğraşı ile birlikte hükümetler geleneksel sosyal devlet işlevinden oldukça uzak politikalar uygulamaktadırlar. Birçok ülke yapısal işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmakta ve sözleşmeli işçilik, kimi süreli çalışma, eve iş verme gibi yeni iş alanları ortaya çıkmaktadır. ILO tarafından da açıkça belirtildiği gibi tam istihdamı sağlamaya dönük Keynezyen politikalar artık geçerliliğini yitirmiş ve düşük talep ve yavaş ekonomik büyümeye dayanan ve sonuçta yüksek oranlı işsizliği ve gelir dağılımı bozukluğunu artıran istikrar

programları bunların yerine geçmiştir (ILO, 1997).

Küreselleşmenin sendikalar üzerindeki bir diğer etkisi de çok uluslu şirketlerden kaynaklanmaktadır. 1970'lerde üretim merkezlerinin gelişmiş ülkelere kayması eğilimi başgöstermiştir. Bu süreçte çok uluslu şirketler, serbest ticaret ve sermaye akışı avantajlarını kullanarak bu sürecin baş aktörü olmuşlardır. Bu şirketler kendi üretimlerini düşük ücretli, çalışma standartlarının ve örgütlenmenin zayıf olduğu ülkelere kaydırmışlardır. Bu süreç sadece gelişmekte olan ülkelere işçileri değil, gelişmiş ülkelere işçileri de çok olumsuz etkilemiştir. Bu ülkelere yüksek oranlı işsizlik nedeniyle sendikaların grev ve diğer mücadele araçları etkisizleşmiştir. Bunun sebebi ülke dışında ve içinde bol miktarda yedek işgücünün hazır beklemesidir. Gelişmekte olan ülkelere ise aynı zamanda hükümetler çok uluslu şirketleri çekebilmek için iş mevzuatındaki bir takım bürokratik düzenlemeleri azaltma yoluna gitmişlerdir. Bunun işçiler açısından etkileri çok yıkıcı olmuştur. Bu çabalar emek maliyetini düşürmeyi ve emek piyasasındaki esnekliği artırmaya dönük girişimlerdir. Biz bu süreci emek piyasasının, kuralsızlaştırmayı içeren neo-liberal düzenlenmesi olarak tarif edebiliriz.

İş örgütlenmesinin yeniden tasarımı bu süreçlerle ilişkili ancak kendine özgü dinamikleri de besleyen bir diğer alandır. Uluslararası rekabet, firmaların daha fazla esneklik, düşük emek maliyeti ve daha fazla verimlilik ilkeleri çerçevesinde yeni bir takım stratejiler geliştirmelerini sağlamıştır. İş örgütlenmesi, temelde farklı becerilere sahip işçilere ve üretim ve yönetimin tamamen ayrılması ilkesine uygun olarak yeniden tasarlanmıştır. Bu yeni iş örgütlenme prensibi ve yeni fabrika anlayışı dikey ve yatay bütünleşme kavramlarıyla açıklanabilir. Dikey bütünleşmede fabrikalar kendi girdilerini kendi sağlamakta yatay

bütünleşmede ise malların ve hizmetlerin dışarıdan karşılanma ilkesi ortaya çıkmaktadır (Vickery ve Wurzburg, 1996). Küreselleşme sürecine özgü görülen bu yatay bütünleşmede fabrikalar ürettikleri malların parçalarını taşeronlar aracılığıyla edinmektedirler.

İşverenler işin ve üretimin örgütlenmesinde daha fazla esnekliğin küresel ekonominin bir gerekliliği olduğunu savunmaktadırlar. Ülkeler arasındaki eşitsizliğin tüm düzenlemelere, ekonomik dinamiklere olduğu gibi yansımaları sağlayan ve hem ülkelerin kendi içlerinde hem de uluslararası ölçekte eşitsizliğin artmasına yol açan küreselleşmenin iş örgütlenmesindeki önemli bir parçası olan esnekliğin mantığı da ekonominin toplumsal olandan uzaklaşma sürecini beslemektedir. Esnekliğin küresel ekonominin olmazsa olmaz bir koşulu olduğu doğrudur. Ancak eleştirilmesi gereken yapısal dönüşümlerin gerektirdiği değişimler değil, bu yapısal değişikliklerin kendisidir. Daha adaletli bir süreç ummak beyhude bir uğraştır.

Küresel ekonominin temel dinamiklerinden biri olan iş örgütlenmesindeki post-fordist yaklaşımın birden çok beceriye sahip işçilere dayandığını söylemiştik. Bu noktada genel olarak bir yanlış kavrayış sürdürülmektedir. Küresel ekonominin ve genel olarak fabrikaların becerikli işçiye duyduğu ihtiyacın artması, daha az becerikli işçilere duyduğu ihtiyacın azalması anlamına gelmemektedir. Bu sadece yeni iş örgütlenmelerinin daha az yaygın olduğu gelişmekte olan ülkeler için değil, gelişmiş ülkeler için de böyledir. Eğer yeni üretim biçimleri - biraz sorunlu da olsa- post-fordizm kavramı ile tarif edilirse, daha az becerikli işçilerin istihdam edildiği alan olan çevresel fordizm diyebileceğimiz alanda çalışan işçilerin sayısı azalmamakta aksine artmaktadır. Özellikle de işgücü maliyetinin önem kazanması ile birlikte, bahsettiğimiz bu alanda nicelik açısından değil ancak çalışma koşulları açı-

sından iyice marjinalleşmiş bu işçiler asıl işçi sınıfını temsil etmektedirler. Yeni teknoloji ve üretim biçimlerinin savunucuları sadece post-fordizm tanımı ile kendini bulan bu merkez işçilerden bahsetmektedirler. Esnek firmalar taşeronlaşmayı yaygınlaştırmakta, kendi işgücünü daha fazla bölmekte ve ikili bir yapı orta koymaktadır. Bir yanda daha fazla becerisi olan ve işlevsel olarak esnek merkez işgücü, bir yanda ise geçici işçilik, enformal sektör, kısa dönemli sözleşme ve kısmi çalışmaya dayanan ve düşük çalışma haklarına dayalı çevre işgücü bu ikili emek piyasasının ayaklarını oluşturmaktadır. Bu bölünme durumu işçiler arasındaki dayanışma biçimlerini doğrudan etkilemekte aynı zamanda da sadece merkez işgücünün bahsiyle sendikal çevrelerde bile ideolojik bir yanılsama ortaya çıkarmaktadır.

Sürecin dinamiklerinin emek üzerinde ve genel olarak ekonomik yapıdaki etkileri ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bu koşullar, özellikle emek maliyetinin yüksek olduğu emek yoğun endüstrilerde büyük iş kayıplarına neden olmuş ve ücret dengesizliğini beslemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise küreselleşmenin etkileri incelenirken daha dikkatli davranılması gerekir. Japonya, Hong-Kong, Tayvan, Güney Kore, Malezya, Singapur ve Hindistan gibi ülkeler ekonomik büyümeyi sağlamışlardır. Ancak, bu süreç emeğin en acımasız biçimlerde sömürülmesi ve gelir dağılımının giderek daha da dengesizleşmesi pahasına olmuştur. Arjantin, Bolivya, Brezilya, Peru ve Venezuela gibi Latin Amerika ülkeleri ise eşitsiz ekonomik gelişme ve gelir dağılımı bozukluğu sorunuyla karşı karşıyadır. Afrika'nın birçok bölgesi ise neredeyse unutulacak kadar marjinalleşmiş ve yoksulluk dayanılmaz bir hal almıştır. Gelişmeden bahsedilen eğer sosyal adaletin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, demokrasinin tüm kurumları ile varlığını daha işler halde sürdürebilmesi ise, küreselleşme toplumsal gelişime değil, tüm ülke-

lerdeki işçi sınıfı için gerçek bir sefalete tekabül etmektedir.

Ekonomik yeniden yapılanma sürecindeki bir takım değişimlere, özellikle de iş örgütlenmesi ve ekonomik yapıdaki değişimlere işaret ettik. İş örgütlenmesinin ve ekonomideki bu yapısal dönüşümlerin işçi sınıfı kavramı içinde bir takım yeni sorunlara işaret ettiği açıktır. İlk olarak işçi sınıfı içinde bu yeni koşulların doğurduğu bir ayrışma durumu hakimdir. Kolektif bilinçten bireyselleşmeye doğru bir kayışla birlikte, emek piyasasındaki bu bölünme sendikalı olan-olmayan, merkez-çevre işgücü arasında görünürde bir çıkar farklılığı yaratmıştır. Sendikal örgütlenme kolektif bilincin harekete geçirilmesi anlamında işçi sınıfı için her zaman en kitlesel örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Aynı zamanda alınan kararların uygulanması, ortak eylemlilik durumu ancak bu tür bir kolektif bilincin varlığıyla mümkün olmaktadır. Küreselleşme, ya da yeni sağın önderliğini yaptığı neo-liberal ideoloji, işçiler arasında suni bir bölünmenin nesnel tabanını ekonomik değişim ve iş örgütlenmesi yoluyla gerçekleştirmiş, ideolojik tabanını da tüketim kültürü ve bireyselleşme ile tamamlamıştır. Bu koşullarda sendikal hareketin önünde sadece nesnel sorunlar değil bir de meşruluk ve temsiliyet krizi doğmaktadır. Giderek niceliksel açıdan işgücünün daha az bir bölümünü temsil eden ve temsil ettiği kitle önünde de meşruluğunu yavaş yavaş yitiren sendikaların önünde aşılması gereken çok ciddi engeller durmaktadır.

Sosyalist bloğun yıkılması, daha önceden tohumları atılmış ve gittikçe yayılan neo-liberal ideoloji için tam bir şenliğe dönüşmüştür. Neo-liberalizmin ideologları ideolojilerin sonunu müjdelemişler ve yaşanan sürecin alternatifsiz olduğunu söylemişlerdir. İdeolojilerin sonu olarak gösterilen süreç tek bir ideolojinin hakim olmasının mantıksal bir sonucudur. Açıktır ki uluslararası sermaye, kendi önündeki engelleri bir

bir geçmiş ve yüzyılların birikimi ve mücadeleleri ile oluşan haklar ve özgürlükler alanını tahrip etmiştir. Bu sürecin çeşitli alanlarda oluşturduğu farklı dinamiklerde kullanılan stratejilerin ayrı ayrı incelenmesi gerekir. Örneğin, emek piyasasında gözlenen değişimler çok çeşitli girdiler temelinde oluşmaktadır. Teknolojik değişimler üretim ve organizasyon (yönetim) mantığında ve olanaklarında köklü bir değişikliğe yol açmış, bunun sonucunda emek hareketliliğinin kapitalizm için mantıksal yararı ortadan kalkmış, aksine bu büyük zararlar oluşturmuştur. Üretim ve yönetimin birbirinden soyutlanması sadece yönetim birimleri ile fabrikanın fiziksel uzaklığı demek değildir. Bu olayı yanlış kavramak olur. Aksine yeni iletişim teknolojileri ile sıkı bir denetleme mevcuttur. Yeni üretim stratejileri bu soyutluğun ifadesi olmaktadır.

Görüldüğü üzere küreselleşmenin getirdiği bir takım nesnel sonuçlar sendikalar üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu süreç işçi sınıfında hem kendi ülkesi, hem de uluslararası düzlemde bir bölünme eğilimi yaratmış aynı zamanda ulusal ekonomiler için bir takım yükümlülükler ortaya koymuştur. Küreselleşme ve bu sürecin zorladığı bir takım dinamikler yerçekimi kanunu kadar doğal bir süreç olarak tanımlanmış ve alternatifsiz olarak sunulmuştur. Ancak bir yandan küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığı hatta altın çağını 19. yüzyılın sonlarına doğru yaşadığı, bir yandan da dünyanın bugüne değin yaşadığı köklü dönüşümler düşünüldüğünde, sürecin sadece geçici bir evre olduğu ve kendi sonunu kendi dinamikleri ile getireceği açıklık kazanmaktadır. Küreselleşmenin sendikalar üzerindeki etkisi nesnel olarak tüm ülkeler için görünürde aynı gibi görünse de temel olarak uzun vadeli bir takım olumlu potansiyeller taşıdığı da unutulmamalıdır. 1980'ler ve 1990'lar boyunca özellikle Güney Afrika ve Uzakdoğu'daki bazı ülkelerde işçiler oldukça aktif eylemliliklerde bulunmuşlardır (Koç, 1995). Süreç bir yandan gelişmekte olan ülkeler-

deki işçileşmeyi artırırken, bazı ülkelerde - üye sayısı düşme eğiliminde olmasına rağmen- mücadelecilik eğilim artmaktadır.

Bugün sendikaların yaşadığı süreç sıradan, her dönemde yüzyüze gelebilecekleri bir krize özgü ögeler ile dolu bir süreç değildir. Bu sadece ülkenin ve dünyanın yapısal olarak geçirdiği birtakım değişimler ile ilgili değil aynı zamanda incelediğimiz ülkedeki sendikacılığın tarihi ve de işleyişi ile de ilgilidir. O zaman bütün dünyada yaşanan sürecin sendikalar için faturasını önlemek çabasını birincil çaba olarak görmek yerine yapmamız gereken şey sendikaların bugüne kadar geliştirdiği stratejiler ve uyum politikaları üzerine bir analiz geliştirmektir.

Küreselleşme eleştirilerinde kavramsal olarak yapılan yanlış, sürecin sanki kapitalizmden bağımsız bir biçimde ele alınabilirmiş gibi incelenmesidir. Çok iyi bilindiği gibi 19. yüzyılın sonları kapitalizmin en küresel ve aynı zamanda en barbar dönemini ifade etmektedir. Kapitalist ideolojinin ekonomiyi toplumsal olandan tamamen ayırıp teknik bir konu gibi ele alması, gelişkinliğin ölçütü olarak toplumsal refahı ve gelir dağılımı dengesini ya da kamu harcamalarını değil bambaşka ölçütleri alması, sermaye birikimi için gerekli olan azami kar ilkesini temel olarak görmesi, tüm bunlar küresel ekonominin içinde her zamankinden daha vahşi bir biçimde uygulanıyor. Kapitalizmin 19. yüzyıla geri dönme eğilimleri tesadüfi değil tam da sistemin kendi ilkesinin uygulanma koşullarının oluşması ile ilgilidir. Dolayısıyla küreselleşme terimi yerine kapitalizmin belli bir evresini nitelenecek yeni bir kavramın tüm eleştirilerde kullanılması acil bir sorundur. Bu hem süreci anlamak ve yorumlamak açısından böyledir, hem de yaygın bir biçimde işlenen, kapitalizmden bağımsız gibi görünen küreselleşme ideolojisini ortadan kaldırmak için gerekli bir adımdır.

Sendikal hareketin küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklara karşı etkin bir tavır alamadığını söylemek durumundayız. Küresel ekonomi uluslararası sermaye hareketlerini, mal ve hizmetlerde serbest ticareti ve doğrudan yabancı yatırımı bu kadar kısa sürede yerleştirirken, sendikalar bu sürecin kendilerine getirdiklerini analiz etmede ve eyleme geçmede çok yavaş davranmışlardır. Açık ki geleneksel mücadele yöntemleri değişen bu koşullarda sorgulanmak durumundadır. Bazı sendikal anlayışlar hala kendilerinin temel işlevinin işgücünün azınlığını oluşturan belirli bir üye tabanının statülerini koruma olduğu fikriyle hareket etmektedirler. Nitelik açısından iyice marjinalleşmiş ve düzenli bir iş ilişkisine sahip olmayan işgücü, kendisini sendikalı olan ve sendikalı olmayan ancak düzenli iş ilişkisine sahip işgücü arasında bulmaktadır. Buna ek olarak sendikalar, gittikçe büyüyen hizmet sektöründe örgütlenememekte ve genç işçiler, kadın işçiler ve kısmi süreli çalışanlar hala sendikal hareketin dışında kalmaktadırlar. Bazı çevreler küreselleşmenin özellikle iletişimde sağladığı gelişmelerle hem dayanışmayı hem de enternasyonal bilinci artırdığını iddia etmektedirler. Özellikle internet yoluyla küreselleşmenin bir takım kurumlarına ve getirdiği sonuçlara dönük eylemlilikler örgütlenilmektedir. Örneğin Seattle ve Cenova olaylarında sendikalar, çevreciler, anti-kapitalist örgütler ve diğer bazı gruplar bu iletişim olanağı yardımıyla ses getiren eylemlilikler ortaya koydular. Bu eylemlilikler henüz temelde gelişmiş ülkelerle sınırlı olsa da getirdiği enternasyonal bilinci tartışmak gerekmektedir. Enternasyonalizm işçi sınıfının örgütlenmesinin temel taşlarından birisidir. Ancak özellikle emeğin küreselleşme sürecinde daha önceki dönemlerin hemen hepsinden daha fazla bölünmüş olduğunu göz önüne aldığımızda, küresel eylem ya da emek enternasyonalizminin bu koşullarda bir ütopya olduğu da unutulmamalıdır.

Sendikacılığın yaşadığı krize dönük olarak sunulan alternatifler genelde sendikaların bu sürece uyum sağlayamadığı, yanlış politikalar ürettiği, hatta duyarsız kalıp yeni bir tavır ortaya koyamadığı noktasından hareketle gündeme getirilmektedir. Ortaya konan alternatiflerin yaslandığı temel iki çerçeve vardır. Küreselleşmeye karşı küresel eylemi savunan birinci anlayışın savunucuları, emek hareketinin tekrar enternasyonal bilince dönmesi gerektiğini vurgulamakta, küresel sermayeye karşı küresel emek kavramını ortaya koymaktadırlar. Bu görüşün savunucularının temel olarak eleştirilebileceği nokta, enternasyonal bilincin gerektirdiği dayanışma biçimlerinin oluşumunu sağlayacak olan nesnelliklerin ve çıkar birliklerinin değişmesi ile ilgilidir. Yani işçi sınıfının bahsettiğimiz düzlemde yaşadığı nesnel bölünmeleri hem ülkelerin kendi içlerinde hem de uluslararası ölçekte çıkarları görünüşte birbiriyle çelişen bir işgücü oluşmasını sağlamıştır. Diğer görüş ise ulus devlete sahip çıkılmasını öngörmektedir. Ancak politika üreten mekanizmanın hiçbir şekilde emekten beslenmediği ve emek karşısında bir tavır takındığı bir düzlemde, ulus devletin savunuculuğunu yapmanın getireceği pratik faydaların çok net görünmediğinin altını çizmekte fayda var. Bu görüşü savunanların cevap bulması gereken diğer bir sorun ise küreselleşmeyi ve bu sürecin çalışma hayatında getirdiği değişiklikleri meşrulaştıran söylemle ilgilidir. Bu söylem aynı geminin içinde olduğumuzu, batarsak hepimizin batacağını ve küreselleşme sürecinin dışında kalmanın marjinalleşme anlamına geleceğini savunmaktadır. Ulus devleti savunmanın bu meşrulaştırma söylemine karşı duracak bir alternatif sunduğunu söylemek biraz güçtür. Açık ki, bu ideolojik söylem bir yandan uluslararası sermayenin sözcülüğünü yaparken bir yandan da vatanseverlik söylemini bunla birleştirmekte başarılı olmuştur. Buna en güzel örnek özelleştirmeye ve yabancı sermayenin önündeki engeli kaldırmak için ulusal mevzuattan verilen taviz-

lere karşı çıkanların ülkeyi geri götürmekle hatta vatan hainliğiyle suçlanmasıdır. Ulus devletin böyle bir düzlemde savunulmasının birilerinin ekmeğine yağ sürüp sürmediğinin farkında olunması gerekmektedir. Peki alternatif bunlardan hangisi olmalıdır. Buna yanıt vermek için bir ek koşul gereklidir. Ulus devletin savunulması ya da enternasyonal bilinç ancak emek hareketi siyasallaştıkça tutarlı bir alternatif olarak ele alınabilir. Bunun dışında gösterilecek herhangi bir alternatif, emek hareketi politik alanının içinde bir özne olarak varolmadıkça, başkalarının ekmeğine yağ sürmek anlamına gelecektir.

#### Kaynakça

ILO. 1997. *World Labour Report 1997-1998: Industrial Relations, Democracy and Social Stability*. Geneva: ILO.

Koç, Y. 1995. *Sendikacılığın Güncel Sorunları*. Ankara: Öteki Yayınevi.

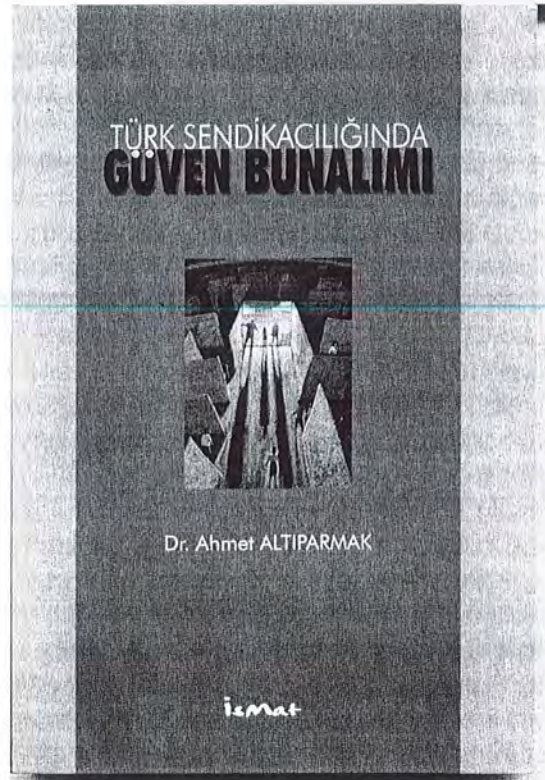
Koç, Y. 1999. *Sendikacılığın Güncel Sorunları*. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.

Vickery, G ve Wurzburg, G. 1996. 'Flexible Firms, Skills and Employment', *The OECD Observer*, 202 (Ekim-Kasım): 17-21



## “Türk Sendikacılığında Güven Bunalımı” Bu günlerde okunması gereken bir kitap....

**Yahya ABDİOĞLU**  
Sendika Uzmanı - Yazar



“Türk Sendikacılığında Güven Bunalımı” / Dr.Ahmet Altıparmak. Ankara: İsmat Yay, 2001.”

Türkiye’nin her alanda güven bunalımı yaşadığını söylemeye gerek yok. Devlet’le Halk arasındaki ilişkilerden tutunuz da türk toplumunun (bir şekilde) en küçük alt doğal örgütlenme biçimi olan aileye kadar güvenin giderek sarsıldığı bir toplumsal kaosu yaşıyoruz..

Bugünlerde (22 Şubat krizinden bu yana) geometrik olarak büyüyen güven kaosunu besleyen şartlar da yok olmak yerine sürekli olgunlaşıyor. Toplumun en dinamik, kendiliğinden hareket kabiliyetine (inisiyatif kullanmaya) sahip olması gereken Sivil Toplum Örgütleri de aynı iklimi solumanın handikapından kurtulamıyor. Kurtulamayınca da sivil toplum örgütlerine olan güven katsayısı giderek düşüyor. Bu düşüş sonuçta Devlet Örgütü-Sivil Toplum Örgütü ayrışmasını yok edip, her iki örgütlenme biçimini de tektipleştiriyor.

Sivil inisiyatif kullanabilen, kendi rayları üzerinde yürüeyebilen, ülkenin kalp atışlarının yaşandığı geniş halk kesimlerinden çalışanların temsilcisi durumundaki Sendikaların günümüzdeki en büyük sorunlarından biri de kuşkusuz Güven Bunalımı’dır.

Aslında, Türkiye örneğinden hareket edersek; seçim-seçilen-seçen şablonunun olduğu her mekanizmada (aygıtta) belli bir süre sonra güven bunalımının yaşanması neredeyse bir gereklilik haline geliyor. Seçilenlerin bir süre sonra seçen toplumsal tabakanın taleplerine duyarsızlığı veya seçilenlerin eski mensubiyetler yerine yeni kastlar içinde oluşturdukları ilişkiler ağı, evvela güven bunalımını, daha sonra da yabancılaşmayı beraberinde getiriyor.

İşte bu önemli soruna yani Güven Bunalımına Sendikacılık alanında yaklaşan, pratik-gerçekçi tesbitler yapan, reel fotoğraflar yakalayan, herşeyin ötesinde başlığının bile birçok şey anlattığı bir kitapla karşılıyoruz: TÜRK SENDİKACILIĞINDA GÜVEN BUNALIMI.

Dr. Ahmet Altıparmak’ın hazırlamış olduğu eser, son yıllarda çalışma hayatının kaosu içerisinde belki de en az el atılmış bir alanı resmediyor.

“Sendikacılık, Dayanışma ve Güven”, “Türk Sendikacılığında ‘Güven Durumu’ndan ‘Güven Bunalımı’na Geçiş” ve “Genel Değerlendirme” adlı üç bölümden oluşan kitaba, sadece sendikacılar değil, çevrecisinden-emeklilerine kadar tüm sivil toplum kuruluşları göz atmalı diye düşünüyorum.

Öncelikle durum tesbitleriyle Sendikacılığa yaklaşan Altıparmak konusunu dağıtmadan epeyce derinleştiriyor.

Kitabın girişinde; “Sosyal devlet anlayışını benimsemiş, özgürlükçü, çoğulcu ve de katılımcı parlamenter sistemin hakim olduğu ülkelerde, demokratik kitle örgütü olarak sendikaların gerek kamuoyu oluşturulmasında, gerekse bir baskı grubu olarak siyasal ve sosyal ağırlıkları son derece artmıştır..” diyor Altıparmak devamla; “bir bütün olarak siyasal sistemdeki istikrarsızlık ve onun doğurduğu güven bunalımı, sistemin kendisine ve onun bütün kurumlarına olan güveni sarsmıştır. Siyasal sistemin demokratik kurumları olan sendikalar da bu güven bunalımından fazlasıyla etkilenmişlerdir. Yaşanan bu güvensizlik, gelişmişliğin en önemli göstergelerinden birisi olan örgütlü toplum yapısına zarar vermiştir ve

vermeye devam etmektedir..” temel tesbitini cesaretle yapıyor.

“Güven bunalımının sebepleri nedir ve nasıl sonuçlar ortaya çıkmaktadır, güven bunalımından güvene geçiş nasıl olabilir ve yolları nelerdir, geçişte siyasal sisteme ve onun kurumlarına, işverenlere, çalışanlara ve sendikalara ne gibi yükümlülükler düşmektedir, taraflar ne düşünmektedir, çalışma boyunca bütün bu sorulara cevap bulmaya gayret edilmiştir” diyen Dr. Altıparmak öncelikle doğru soru sorarak, aradığı cevapları bulma avantajını baştan yakalamış.

Aslında sadece sendikalar değil, seçen-seçilen kitlelerin olduğu her kuruluşun kendisini test edebileceği bir ayna niteliğindeki TÜRK SENDİKACILIĞINDA GÜVEN BUNALIMI, yurtiçi ve yurtdışından (alan kaymasına uğramadan) önemli tesbitleri de içeriyor.

“Ekonomik Büyümede yavaşlama ve Krizler,

Teknolojik Gelişmeler,

Küreselleşme,

Esnek Üretim,

Özelleştirme,

İstihdam ve İşgücü piyasasındaki yapısal değişim,

Yeni Yönetim Anlayışı ve Sendikasılaştırma Politikaları,

Diyalog ve Uzlaşmanın Hakimiyeti,

Değişen Şartlara Gösterilen Uyum,

Sendika Liderine Kamuoyunun Bakışı”

Gibi küresel ve yerel ölçekte emeğin sorunlarını da iyi gözlemlemiş bir bakış var Dr. Altıparmak’ta..

Kitabın içeriğine derinliğine dalmadan bir ön fırçalamayla bahsettiğimiz kitap okunmaya değer.. Özellikle de Sendika Yöneticileri tarafından..

Kitabın Adresi: İsmat Yayıncılık. İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No: 48/72 İskitler-Ankara. Tel: 0312. 384 06 57-58 Faks: 0312.341 42 50. E-mail: [ismat@blr.net.tr](mailto:ismat@blr.net.tr)



**OKNOS : Sendikada yazar var.!...**

## **Özcan KARABULUT ve “ Aşkın Halleri “**

*TÜRK-İŞ Eğitim Uzmanı ve genç kuşağın tanınmış öykücülerinden Özcan Karabulut'un beşinci kitabı “Aşkın Halleri” ikinci baskısını yaptı.*



Özcan KARABULUT, 1958 Adana doğumlu. ODTÜ İstatistik Bölümünden. Edebiyatçılar Derneği kurucularından. TÜRK-İŞ Genel Merkezinde çalışan deneyimli bir eğitim uzmanı. Öykü kitapları “Karşı Öyküler (1984)”, “Hüzünle Bazı Günler (1990)”, “Baştan Sona Yalnızlık (1997)”, “Belki de Kaybeden Zaman (1998)” ve “Aşkın Halleri (2000)”.

“Aşkın Halleri”nde diğer öykülerinde olduğu gibi aşk temel izlek..Ancak bu yeni öykülerin öncekilerden ayrıldığı bir yer var : siyasal artalan üzerine oturtulmamışlar ; siyasal söylem taşıyorlar , yalnızca aşkı ve aşkın değişik ortamlardaki değişik hallerini dile getiriyorlar. Umutsuz bir aşk öyküsünden tükenmiş ama bitirilemeyen , bitirilmek istenmeyen bir evliliğin çıkarılan hesabına dair öyküler yer alıyor kitapta.

Aşkın Halleri / Özcan KARABULUT..—2. bsk. İstanbul : CAN Yayınları, 2001.

